

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА
АДМІНІСТРУВАННЯ
Кафедра публічного управління та адміністрування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА ДРУГИМ РІВНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ (МАГІСТР)
на тему: «ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ, ЗБОРІВ
ТА СУБВЕНЦІЙ В УМОВАХ ВІЙНИ»

Виконала: студентка 6 курсу 637МЗ групи
галузі знань:

28 Публічне управління та адміністрування
спеціальності:

281 Публічне управління та адміністрування

Антоненко Олена Анатоліївна

Науковий керівник: кандидат наук з
державного управління, доцент

Шульга Анастасія Алімівна

Рецензент: доцент б.в.з.

Верба Світлана Миколаївна

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ, ЗБОРІВ ТА СУБВЕНЦІЙ	6
1.1. Основні поняття дослідження в категоріальному апараті науки публічного управління	6
1.2. Принципи місцевого оподаткування та надання субвенцій	16
РОЗДІЛ 2. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ, ЗБОРІВ ТА СУБВЕНЦІЙ ЯК ВАГОМИХ ДЖЕРЕЛ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ	23
2.1. Нормативне регулювання інституту місцевих податків, зборів та субвенцій	23
2.2. Місцеві податки і збори як важливі складові фінансового забезпечення територіальних громад	31
2.3. Надання та порядок використання субвенцій як суттєвої державної допомоги	44
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ЗБІЛЬШЕННЯ ЧАСТКИ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ, ЗБОРІВ ТА СУБВЕНЦІЙ У НАПОВНЕННІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	53
3.1. Нарощування фіскальних можливостей місцевих податків і зборів у період воєнного та післявоєнного стану в Україні	53
3.2. Імплементация іноземного досвіду надання субвенцій бюджетам громад	58
ВИСНОВКИ	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	69
ДОДАТКИ	77

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сьогодні незважаючи на повномасштабну війну в Україні, яка вже триває понад півтора роки питання формування спроможних територіальних громад не втрачає своєї актуальності. Адже розбудова громад та посилення економічного зростання регіонів є однією із необхідних умов вступу України до Європейського Союзу. У цьому контексті наповнення дохідної частини місцевих бюджетів за рахунок податкових надходжень та надання цільової фінансової допомоги з боку держави є важливою складовою фінансової бази місцевого самоврядування та водночас сталим компонентом економічного розвитку і фінансової стабільності самих громад.

Відповідно удосконалення вітчизняної системи місцевого оподаткування та оптимізації міжбюджетних відносин щодо збільшення частки місцевих податків, зборів та субвенцій у наповненні бюджетів громад буде сприяти нагромадженню фінансових ресурсів, необхідних для розвитку громад та максимальному подоланню негативних наслідків війни в регіонах країни.

Стан наукової розробки теми. Теоретичні засади дослідження місцевих податків, зборів та субвенцій відображено у наукових працях: І.І. Бабіна, О.С. Башняка, В.В. Борисенка, І.С. Волохової, І.І. Єфремової, С.О. Лук'янцева, Т.О. Меліхової, К.В. Павлюка, О.Р. Романенка, В.А. Савчука, Л.В. Товкуна, М.М. Чернявської, І.В. Ясько та ін. Аналізом місцевих податків, зборів та субвенцій як вагомих джерел доходів місцевих бюджетів займалися: В.Л. Андрущенко, О.Г. Волкова, П.В. Дяченко, Є.Ю. Кузькін, І.П. Лопушинський, Г.Я. Наконечна, В.В. Письменний, Г.А. Полишин, К.П. Проскура, Н.В. Проць, Ю.О. Раделицький, В.М. Федосов та ін.

Метою роботи є дослідження вітчизняного державного регулювання місцевих податків, зборів та субвенцій в умовах війни.

Зазначена вище мета досягається постановкою таких *завдань*:

- розглянути теоретичні засади дослідження місцевих податків, зборів та субвенцій;
- проаналізувати нормативне регулювання інституту місцевих податків, зборів та субвенцій в умовах війни;
- охарактеризувати місцеві податки і збори як важливі складові фінансового забезпечення територіальних громад в умовах війни;
- окреслити особливості надання та порядку використання субвенцій як суттєвої державної допомоги в умовах війни;
- запропонувати напрями збільшення частки місцевих податків, зборів та субвенцій у наповненні місцевих бюджетів на сучасному етапі.

Об'єктом роботи є вітчизняна бюджетно-податкова система.

Предметом роботи є державне регулювання місцевих податків, зборів та субвенцій в умовах війни.

Методи дослідження. Методологічну основу роботи складає сукупність загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Безпосередньо формально-логічний метод було використано для розкриття змісту основних понять дослідження в категоріального апараті науки публічного управління. За допомогою порівняльно-правового методу проаналізовано нормативне регулювання інституту місцевих податків, зборів та субвенцій в умовах війни. На основі системного методу охарактеризовано місцеві податки і збори як важливі складові фінансового забезпечення територіальних громад в умовах війни. Використання системно-аналітичного методу дало змогу окреслити особливості надання та порядку використання субвенцій як суттєвої державної допомоги в умовах війни. За допомогою причинно-наслідкового аналізу запропоновано напрями збільшення частки місцевих податків, зборів та субвенцій у наповненні місцевих бюджетів на сучасному етапі. На основі методів групування і прогнозування зроблено відповідні висновки проведеного дослідження.

Наукова новизна дослідження. Дана робота є самостійною науковою

працею у галузі публічного управління, в якій автором отримано науково-обґрунтовані результати, що розкривають окремі аспекти вітчизняного державного регулювання місцевих податків, зборів та субвенцій як вагомих джерел доходів місцевих бюджетів в умовах війни. Основні положення кваліфікаційної роботи, що визначають її наукову новизну, полягають: у визначенні особливостей встановлення та справляння місцевих податків і зборів, а також надання та порядку використання субвенцій в умовах війни; у формулюванні напрямів збільшення частки місцевих податків, зборів та субвенцій у наповненні місцевих бюджетів на сучасному етапі.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що на основі аналізу нормативно-правової бази і наукових праць з публічного управління, у кваліфікаційній роботі досліджено встановлення та справляння місцевих податків і зборів, надання та порядку використання субвенцій як вагомих джерел доходів місцевих бюджетів в умовах війни в Україні. Практичне застосування отриманих результатів сприятиме нарощування фіскальних можливостей місцевих податків і зборів у період воєнного та післявоєнного стану в Україні, а також збільшення частки субвенцій у наповненні місцевих бюджетів на сучасному етапі.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дослідження апробовано у формі однієї доповіді на XXVI Всеукраїнській щорічній науково-методичній конференції «Могилянські читання – 2023: досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти» (м. Миколаїв, 6-10 листопада 2023 р.).

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які об'єднують сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи складає 79 сторінок, основного тексту – 68 сторінок. Список використаних джерел налічує 70 найменувань. Робота містить 17 рисунків та 3 додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ, ЗБОРІВ ТА СУБВЕНЦІЙ

1.1. Основні поняття дослідження в категоріального апараті науки публічного управління

Повномасштабна війна в Україні внесла свої корективи у розбудову територіальних громад та всієї держави в цілому. Той соціально-економічний стан, який ми маємо в регіонах вимагає нових підходів до формування дохідної бази місцевих бюджетів. При цьому важливу роль у забезпеченні фінансової незалежності місцевого самоврядування з усіх видів доходів відведено саме місцевим податкам, зборам і субвенціям, які виступають вагомим джерелом наповнення місцевих бюджетів. Розглянемо всі ці категорії більш докладно.

До прийняття Податкового кодексу України (далі – ПК України) у визначенні категорії «податок» різні вчені зазначали, що податок є джерелом формування бюджету та державних цільових фондів-коштів, зосереджуючи увагу на примусовій ознаці податків. Проте, демократизація українського суспільства останніх десятиріч спонукала до того, що суб'єкти податкових правовідносин більш активно виконують суспільні обов'язки. Тому в ПК України використовують уже не словосполучення «стягнення податків і зборів», а термін «справляння», що передбачає як добровільну сплату, так і примусове стягнення податків і зборів. Так, відповідно до п. 6.1 ст. 6 ПК України податком є «обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників податку відповідно до цього Кодексу» [33].

Аналізуючи податок із юридичної точки зору І.І. Бабін вказує, що «у податку представлені засадничі публічні та приватні начала суспільного

розвитку, його статика і динаміка, дискретність і неперервність, уявлення про суспільну справедливість та їх найрізноманітніші втілення» [4, с. 69]. У свою чергу, О.Р. Романенко наголошує, що податки є «фінансовим підґрунтям існування держави та знаряддям перерозподілу доходів юридичних і фізичних осіб, найефективнішим інструментом впливу держави на суспільне виробництво» [60, с. 106-107].

З огляду на наведені твердження можна виокремити притаманні податку риси, які відмежовують його від решти обов'язкових платежів (див. Рис. 1.1). Для повноцінного розуміння сутності терміну «податок», розглянемо деякі з його рис більш детально.

Рис. 1.1. Основні риси податку

Важливою рисою податку є його безумовність, що виходить із самої природи публічного регулювання. Сплата податку має на меті забезпечити фінансування публічних інтересів, тому всі мають сплачувати законно встановлені податки і збори, що постає з норм Конституції України [20]. Аналізуючи ознаку умовності податку, Н.В. Проць вказує на те, що на

перший погляд може скластись враження про наявність певних умов сплати податків. При цьому вчений наголошує, що безумовність платежу характеризується тим, що в податках умовою сплати може бути формування об'єкта оподаткування. Він стверджує: «Умовний характер платежу означає, що об'єкт оподаткування існує, проте обов'язок щодо сплати відповідного платежу виникає за певної події. Наприклад, мито сплачується залежно від вартості певного товару (яка існує незалежно від обов'язку зі сплати мита), однак тільки за певної умови – перетину митного кордону» [57, с. 538].

Ми вважаємо переконливою аргументацію Н.В. Проця щодо безумовності податків. При цьому наявність об'єкта оподаткування варто розглядати не як умову сплати податку, а як юридичний факт, що зумовлює виникнення податкового обов'язку. Із цих позицій логічно й обґрунтованою є думка О.І. Липка: «Безумовність пов'язана з неможливістю платника висувати умови державі, яка встановлює та зобов'язує сплачувати податки. Платник не може поставити перед державою питання про виконання останньою для платника певних дій чи надання послуг. Податок сплачується незалежно від того, чи отримає платник якісь блага для себе (як частини соціуму) і чи «відчує» він на собі витрату державою (органом місцевого самоврядування) сплачених ним податків» [22, с. 72].

Деякі вчені поряд із названими рисами виокремлюють безповоротність податку. На перший погляд після сплати податку держава або територіальна громада (якщо мова йде про місцеві податки) самостійно розпоряджається цими сумами, будь-якої компенсації чи зворотних дій щодо платника не передбачається. Однак, чинне податкове законодавство містить низку випадків, коли сплачені у формі податків кошти повертаються платникам. Насамперед, ідеться про повернення надміру сплачених чи помилково сплачених податків. Відповідно до пп. 14.1.115 п. 14.1 ст. 14 ПК України надміру сплачені грошові зобов'язання – це «суми коштів, які на певну дату зараховані до відповідного бюджету або на єдиний рахунок понад нараховані суми грошових зобов'язань, граничний строк сплати яких настав на таку дату» [33].

Іншим випадком повернення сплачених у формі податку коштів є застосування специфічних механізмів, притаманних окремим платежам. У цьому разі йдеться про механізм бюджетного відшкодування, що міститься у правовому механізмі податку на додану вартість. Суть бюджетного відшкодування зводиться до повернення суми податку в разі експорту товару або послуги, тобто застосовується воно у випадку кінцевої реалізації товару поза межами України [24, с. 161].

Така риса як зарахування податку до бюджету відповідного рівня, означає, що податок надходить до державного чи місцевого бюджету або розподіляється між ними в пропорціях, встановлених бюджетним законодавством. При цьому кошти від сплати податків не призначені для конкретних цільових витрат [35, с. 284-285].

Варто підкреслити, що розглянуті нами такі ознаки податку, як безумовність, безповоротність, індивідуальна безвідплатність, відмежовують його від іншого загальнообов'язкового платежу – збору.

Відповідно до п. 6.2 ст. 6 ПК України збором (платою, внеском) є «обов'язків платіж до відповідного бюджету або на єдиний рахунок, що справляється з платників зборів, з умовою отримання ними спеціальної вигоди, у тому числі внаслідок вчинення на користь таких осіб державними органами, органами місцевого самоврядування, іншими уповноваженими органами та особами юридично значимих дій» [33].

Збір, як вважає Т.О. Меліхова, – це «законодавчо встановлений розмір грошової заборгованості перед бюджетом для фінансування потреб держави чи територіальних громад, що вноситься у державний або місцевий бюджет у граничні строки без розробленої відповідної форми звітності, за несплату якого встановлені фінансові санкції та здійснюється контроль спеціальними уповноваженими органами влади» [25]. Натомість С.М. Онисько, І.М. Тофан та О.В. Грицина вважають, що безпосередньо збором є грошові стягнення до цільових фондів, а платою є грошова компенсація державі чи територіальним громадам від громадян за користування відповідними ресурсами [29, с. 11]. У

свою чергу, О.О. Головашевич загострював увагу саме на різниці процедур виконання обов'язку зі сплати податків і зборів. На його переконання, сплата податків пов'язана з поданням податкової декларації та має періодичний характер. А процедури сплати зборів можуть мати несистематичний або навіть разовий характер [12, с. 98].

Узагальнюючи наведене можна зробити висновок, що збір відрізняється від податку тим, що мета цього платежу полягає в отриманні коштів державними та муніципальними органами з платника за надання йому права здійснення певної діяльності (наприклад, туристичний збір). Збір як правило носить разовий характер і має у відповідь задоволення конкретних інтересів його платника.

Якщо вести мову безпосередньо про місцеві податки і збори, то поширеним є погляд, що ці платежі є другорядними елементами в системі оподаткування.

За теорією обміну місцеві податки і збори необхідно розглядати як еквівалентну плату за вигоди, що забезпечують органи місцевого самоврядування [32, с. 37]. Такий підхід до їх сутності ґрунтується на гіпотезі Ч. Тіббу, в основі якої сформований механізм «голосування ногами» (мотивацією переїзду до тієї чи іншої юрисдикції), внаслідок чого відбувається раціональний перерозподіл суспільних послуг на місцевому рівні. Відповідно до теорії поворотної послуги «місцеві податки та збори слід розглядати як плату за послуги, котрі надають органи місцевого самоврядування населенню відповідної території» [32, с. 10].

На думку І.П. Лопушинського, місцеві податки та збори – це «обов'язкові платежі, суми яких, згідно із законодавством України, встановлюються органом місцевого самоврядування на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці (села, селища, міста чи об'єднання сіл) та які зараховуються до її місцевого бюджету» [23]. У свою чергу, М.М. Черновська зазначає, що «місцеві податки та збори мають формувати в собі ту частину дохідної бази місцевих бюджетів, щодо якої центральні

органи влади не мають жодних повноважень. Ці кошти повинні бути власністю місцевого самоврядування, на яке вони опираються при виконанні своїх завдань і функцій» [67].

Отже, місцевими податками і зборами є обов'язкові платежі, що встановлюються і справляються у межах чітко визначених адміністративно-територіальних одиниць. Ці грошові платежі є основою фінансової незалежності територіальних громад, котрі надходять виключно до місцевих бюджетів для виконання органами місцевого самоврядування покладених на них задач та функцій.

У загальному розумінні бюджет – це головний фінансово-плановий нормативний документ, який містить інформацію щодо доходів і витрат певного суб'єкта економічних відносин (сім'я, організація, громада, держава), виражену у грошовій формі за певний період часу.

Якщо говорити з позиції права, то відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 2 Бюджетного кодексу України (далі – БК України) бюджетом є «план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду» [8]. Інакше кажучи бюджет – це фінансовий план, що складається із надходжень і витрат (див. Рис. 1.2).

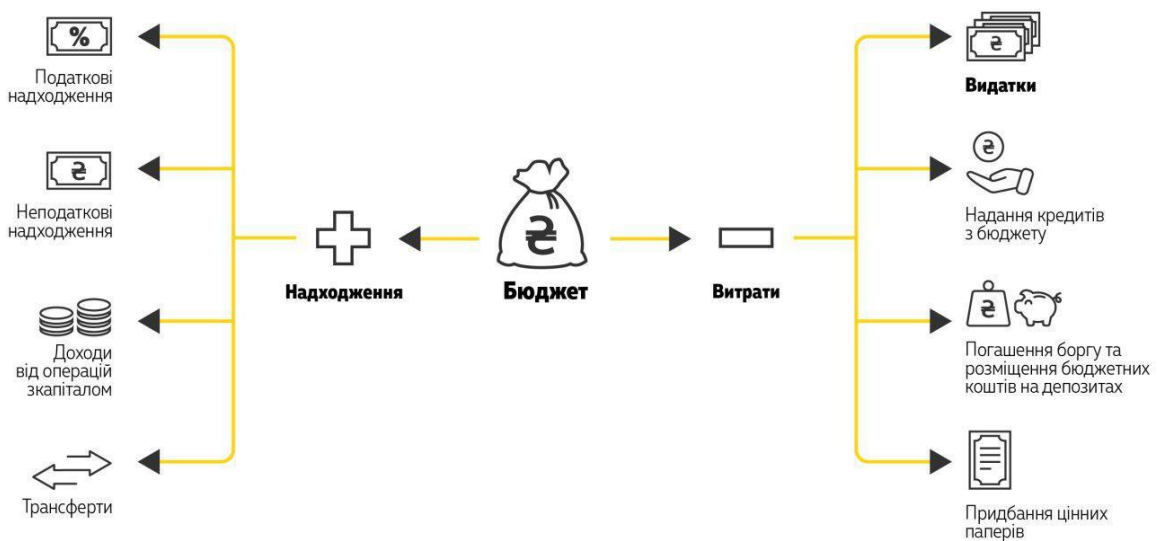

Рис. 1.2. Складові елементи бюджету

У Конституції України вживається поняття «місцеві бюджети», а саме у ст. 142 визначено, що «матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад» [20]. У свою чергу, в Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» використовується як ідентичні терміни «бюджет місцевого самоврядування» та «місцевий бюджет». Так, відповідно до ст. 1 вказаного Закону таким бюджетом є «план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування» [51].

БК України, всупереч положенням норм Конституції України та Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», розмежовує поняття «місцеві бюджети» та «бюджети місцевого самоврядування» (див. Рис. 1.3).

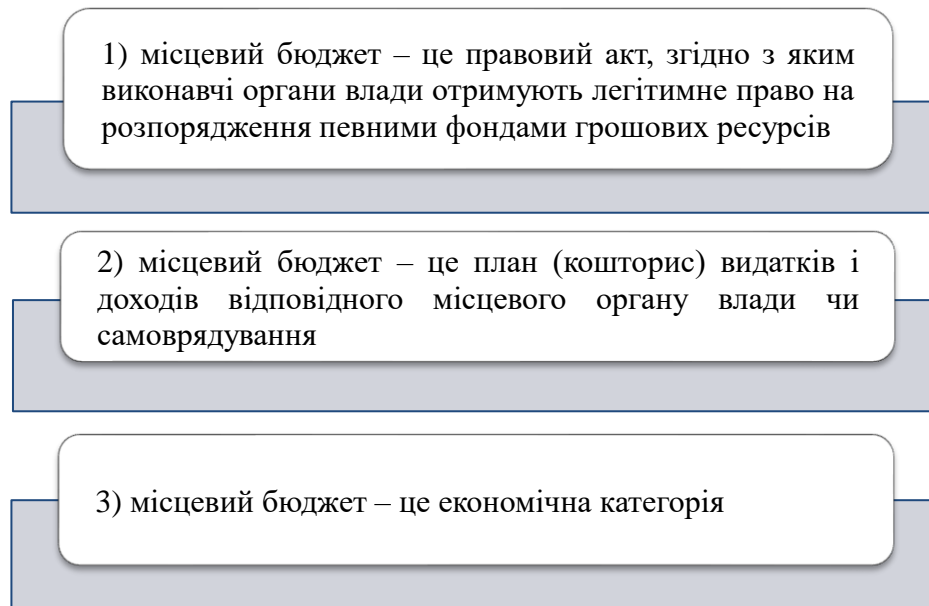

Рис. 1.3. Співвідношення понять «бюджети місцевого самоврядування» та «місцеві бюджети»

З наукової позиції, то, наприклад, на думку В.М. Федосова, суть місцевих бюджетів полягає у «формуванні грошових фондів, які є фінансовим забезпеченням діяльності місцевих, селищних та сільських рад, та використання цих фінансових ресурсів на фінансування, утримання та розвиток соціальної інфраструктури, місцевого господарства» [66, с. 4].

Схоже трактування даного поняття надає К.В. Павлюк, який стверджує, що «це фонди фінансових ресурсів, призначені для реалізації завдань та функцій, покладених на органи місцевого самоврядування» [30, с. 25]. У свою чергу, О.О. Сунцова визначає місцеві бюджети як «сукупність розподільчих відносин, які виникають у зв'язку з утворенням та використанням фондів грошових засобів місцевих органів влади в процесі перерозподілу національного доходу з метою забезпечення розширеного відтворення та задоволення соціальних потреб суспільства» [63, с. 241]. Натомість С.В. Мочерний наголошує, що «місцевим бюджетом виступає кошторис щорічних доходів і видатків місцевих органів влади, що визначається державним устроєм і відповідним адміністративним поділом [26, с. 121].

Цікавою на наш погляд, є позиція О.П. Кириленка, який дає характеристику місцевому бюджету у трьох аспектах, що представлені на Рис. 1.4 [19, с. 14].

Рис. 1.4. Трьохаспектність розуміння поняття «місцевий бюджет»

Також нам імponує комплексний підхід І.І. Єфремової, який він використовує для розкриття змісту поняття «місцевий бюджет». На думку науковця, місцевий бюджет є економічною категорією, яка «виражає сферу

економічних відносин суспільства, пов'язаних із формуванням, розподілом і використанням централізованих грошових коштів, що знаходяться у розпорядженні місцевих органів влади і призначені для соціально-економічного розвитку певних регіонів країни» [18, с. 158]. І як влучно зазначає В.А. Савчук: «місцевий бюджет є закономірним економічним атрибутом кожної самостійної територіальної одиниці» [61, с. 57].

Відповідно враховуючи вище наведені трактування поняття «місцевий бюджет» можна виокремити його ознаки, що представлені на Рис. 1.5.

Рис. 1.5. Ознаки місцевого бюджету

Отже, місцевим бюджетом є план формування та використання фінансових ресурсів (коштів), направлених на забезпечення реалізації органів місцевого самоврядування покладених на них функцій і завдань щодо соціально-економічного, інфраструктурного, культурного й іншого розвитку з метою покращення якості життя населення в громадах. Інакше кажучи він є інструментом, за допомогою якого місцева влада створює максимально сприятливі умови для розвитку відповідної громади.

Окрім місцевих податків і зборів, джерелом наповнення місцевих бюджетів виступають і субвенції.

Відповідно до юридичної енциклопедії субвенція є видом «цільової грошової допомоги місцевим бюджетам з боку державного бюджету, яка може мати форму прямої фінансової допомоги (асигнувань) або міжбюджетного трансферта і використовується як засіб бюджетного регулювання соціально-економічних процесів» [68, с. 347].

У словнику фінансово-правових термінів наводиться дещо інакше трактування даного терміну: «Субвенція – це кошти у межах часткової участі вищого органу в заходах нижчого органу, що використовуються на певну мету (наприклад, на виконання визначених законодавством програм і заходів (здійснення програм соціального захисту, на виконання інвестиційних проектів тощо) та в порядку, визначеному тим органом, який прийняв рішення про надання цього міжбюджетним трансфертам» [62, с. 280-281].

Субвенція надається органам місцевого самоврядування на фінансування певних соціально-економічних, освітньо-культурних та інших програм і проектів, що здійснюються ними з власної ініціативи. Порядок і умови надання такої грошової допомоги визначаються бюджетним законодавством України.

Оскільки субвенції громадам можуть надаватися як з державного бюджету, так і з інших місцевих бюджетів, то такий вид допомоги називають міжбюджетними трансфертами.

На відміну від дотації та субсидії субвенція підлягає поверненню у випадках неповного або нецільового (у межах повної суми) використання.

Отже, субвенцією є різновид міжбюджетних трансфертів у вигляді грошової допомоги місцевим бюджетам з боку державного бюджету, яка призначена для конкретно визначеної цілі (цілей), виключно в порядку, встановленому органом, що її надає. Відповідно у разі неправомірного чи неповного використання виділеної субвенції, одержувач змушений повернути її у повному обсязі.

1.2. Принципи місцевого оподаткування та надання субвенцій

Існування податкової системи держави (включаючи загальнодержавні і місцеві податки і збори) базується на певних принципах організації оподаткування, які визначають механізми встановлення, стягнення, сплати та контролю податків і зборів.

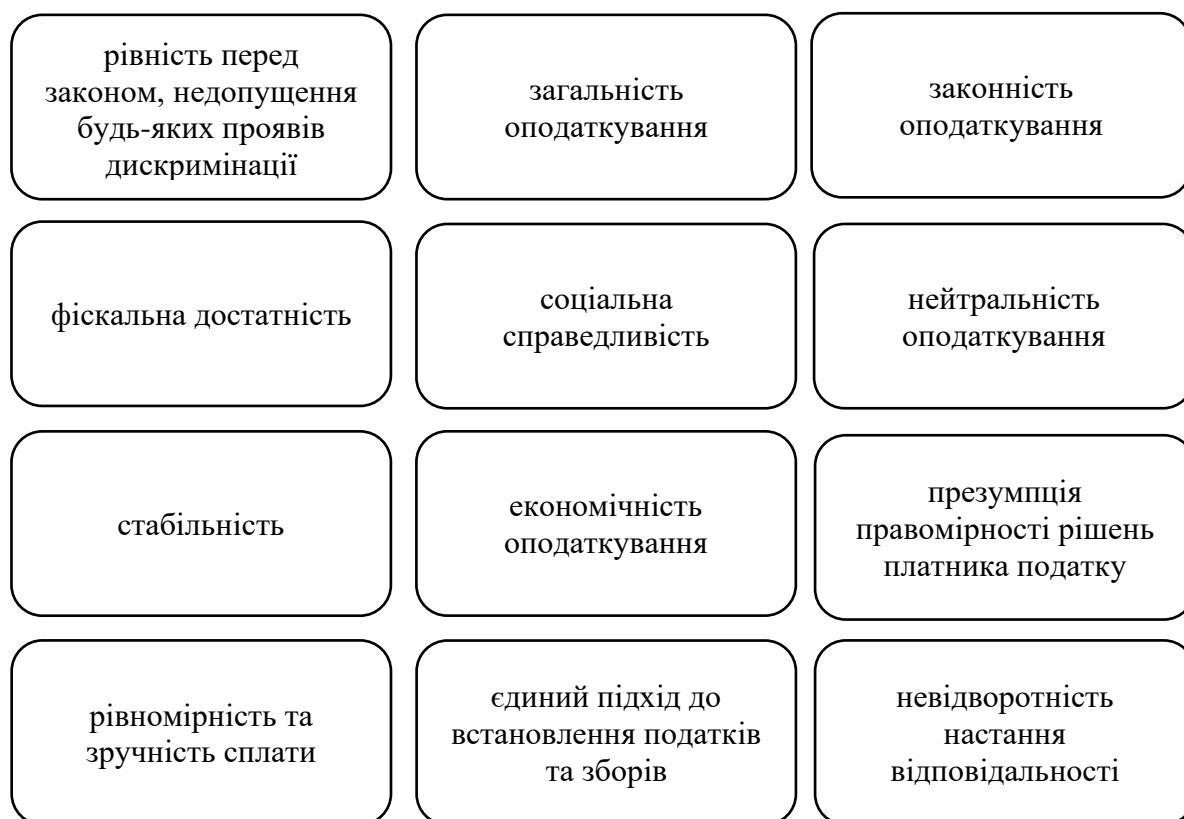
У загальному розумінні принципи – це основні засади, вихідні ідеї, що характеризуються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю й відображають суттєві положення теорії, вчення, науки, системи національного і міжнародного права, політичної, державної чи громадської організації (гуманізм, законність, справедливість, рівність громадян перед законом тощо) [68, с. 110].

У Науково-практичному коментарі до Податкового кодексу України принципи оподаткування визначені як «основоположні, керівні ідеї, на яких ґрунтується податкова система держави, основні засади, відповідно до яких встановлюються та справляються податки і збори» [28, с. 78].

Вітчизняні дослідники трактують це поняття дещо інакше. Так, наприклад, О.С. Башняк визначає принципи оподаткування як «базові ідеї, фундаментальні положення, нормативно-правові засади, які складають основний зміст податкового права, характеризуються імперативністю і визначають загальну спрямованість правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних з оподаткуванням». Як наголошує дослідниця, «принципи оподаткування можуть виступати важливими орієнтирами у правотворчості і систематизації, тлумаченні і реалізації права. Тому під час прийняття, зміни чи відміни нормативних актів законодавець зобов'язаний враховувати чинні принципи національного і міжнародного права» [5, с. 4].

У вітчизняному законодавстві, а саме в ст. 4 ПК України наведено перелік принципів оподаткування [33], до яких відносяться:

Рис. 1.6. Принципи оподаткування

Розглянемо більш докладно окремі принципи оподаткування.

Насамперед, хотілося б звернути увагу на такий важливий принцип як принцип законності оподаткування, сутність якого полягає у тому, що вітчизняна податкова система має ґрунтуватися на підставі та відповідно до чинного податкового законодавства України. При цьому вся діяльність законодавчого органу влади, місцевих рад і контролюючих органів, їх посадових осіб щодо встановлення, упровадження, стягнення, ідентифікації, обліку й обслуговування платників податків, зборів та інших платежів, організації сплати й контролю за сплатою податків, зборів та інших платежів має реалізовуватися у межах, установлених законодавством [7, с. 90].

Принцип рівності платників податків перед законом є одним із найважливіших принципів побудови податкових систем, під яким розуміються загальні та рівні права платників податків, а також їх відповідальність у сфері оподаткування. Ні для кого не повинні передбачатися такі права чи відповідальність, які не могли б бути поширені

на інших [69, с. 138].

Такий принцип як принцип економічної ефективності передбачає, що податкова система не повинна перешкоджати ефективному розміщенню ресурсів на місцевому рівні. Роль цього принципу полягає у тому, що рівномірно розподілений тягар податків не перешкоджає веденню господарства і здійсненню виробництва на місцях. Відповідно додержуючись даного принципу, органи місцевого самоврядування повинні уникати переслідування виключно фіскальної мети, тобто своєрідного податкового макіавеллізму – намагання будь-що, незважаючи на можливості економіки, зібрати максимальну суму податків. Бо у такому випадку ефективне розміщення ресурсів блокується, місцева податкова система перетворюється на гальмо регіонального економічного зростання [69, с. 136].

Принцип дешевизни напряму пов'язаний з управлінською ефективністю оподаткування, під яким розуміються витрати не тільки відповідних органів влади, але і платників податків. Вони мають бути, по можливості, найменшими. Саме тому на практиці адмініструванням місцевих податків і зборів займаються органи державної виконавчої влади на місцях (державні податкові служби). Єдиний фіскальний орган для стягнення державних і місцевих податків дозволяє зекономити на адміністративних витратах і водночас позбавити органи місцевого самоврядування від необхідності витратити бюджетні ресурси на їх збір. Проте, з економією на адміністративних витратах органи місцевого самоврядування втрачають власні виконавчі компетенції щодо стягнення місцевих податків і зборів [11, с. 78].

Окремо хотілося б звернути увагу на те, що необхідний обсяг надання суспільних благ визначає податкове навантаження на платників податків. При цьому еквівалентність отриманих суспільних благ сплаченим податкам ще не означає повного задоволення потреб населення. З урахуванням цього варто пам'ятати, що принцип розподілу тяжкості податкового тягара не є жорстким при побудові податкової системи, але його недотримання чи часті грубі порушення призводять до такого важкого наслідку, як масове ухиляння

від сплати податків.

До речі, досягти рівності, справедливості та наукової обґрунтованості у розподілі податкового тягара не вдавалося і не вдається жодній державі у світі. Ймовірно, ніхто не створить такої податкової системи, яка підходила б для всіх платників податків і всіма громадянами країни сприймалася як справедлива. Але законодавець будь-якої країни повинен прагнути до того, щоб не допустити значної нерівномірності у розподілі тяжкості податкового тягара за різними категоріями платників податків, що розрізняються за соціальним складом, родом занять, місцем проживання тощо, а також не допустити різного рівня оподаткування осіб із приблизно однаковими доходами [69, с. 137].

Дотримання принципу створення максимальних зручностей для платників податків є важливим завданням держави, яка прагне до економічного зростання. Зручність платника податків – це не тільки встановлення строків внесення податкових платежів, можливості отримання відстрочок і розстрочок, а й зрозумілість норм і правил податкового законодавства [58, с. 175].

Такий принцип як стабільність оподаткування дозволяє платникам податків планувати свою економічну діяльність. Сталого оподаткування вимагає також середньо- і довгострокове бюджетне планування на місцевому рівні. Оскільки постійні зміни в оподаткуванні на місцевому рівні за різними економічними мотивами можуть завдавати шкоди загальноекономічному зростанню всієї держави. Тому на центральному рівні має бути гарантована стабільність законодавчої та нормативної бази оподаткування щодо як загальнодержавних, так і місцевих податків [11, с. 78]. В Україні ця вимога забезпечена доцільною, як показує світова практика, заборонаю ПК України встановлення органами місцевого самоврядування інших місцевих податків і зборів [33].

Окрім того, принцип стабільності місцевого оподаткування визначається й тим, що відповідно до чинного законодавства зміни до будь-

яких елементів податків та зборів не можуть вноситися пізніше, ніж за шість місяців до початку нового бюджетного періоду, в якому діятимуть нові правила та ставки. Податки та збори, їх ставки, а також податкові пільги не можуть змінюватися протягом бюджетного періоду [33].

Принцип поєднання одноманітності та відмінності в оподаткуванні означає, що місцеві податки і збори встановлюються ПК України та є однаковими на всій території України, проте процедура їх адміністрування, встановлених органами місцевого самоврядування на відповідних територіях, може відрізнятися у зв'язку з тим, що сільськими, селищними, міськими радами самостійно у межах закону визначаються об'єкт оподаткування, платник податків і зборів, розміри ставки податку або збору, податковий період тощо [7, с. 90].

Окремо хотілося б зазначити, що оподаткування має бути еластичним, тобто реагувати на зміну економічних умов розвитку. Згідно із цим принципом, під час економічного спаду надходження до бюджету повинні зменшуватися, що дозволить стабілізувати кон'юнктуру. За економічного зростання відповідне збільшення надходжень до бюджету допоможе стримувати «перегрів» економіки. На місцевому рівні насамперед дбають про надання суспільних благ населенню. У період економічного спаду відповідне намагання органів місцевого самоврядування наповнити власні бюджети можуть суперечити загальнодержавним інтересам сприяння економічному зростанню. Саме тому центральна влада вимушено коригує місцеве оподаткування. Як бачимо, в Україні існуюча система місцевого оподаткування не здатна істотно вплинути на стан економічної кон'юнктури [11, с. 83-84].

Отже, у загальному розумінні суть принципів оподаткування полягає в узгодженні двох основних вимог: задоволення фіскальних потреб держави й врахування інтересів платників податків. Місцеве оподаткування ґрунтується на загальних і спеціальних принципах, які є своєрідним фундаментом для розробки і реалізації регіональної податкової політики та основою правильно організованої податкової системи на місцях. Це такі

принципи як: законність, рівність податкового тягаря, фіскальна ефективність, економічна доцільність і наукова обґрунтованість, соціальна справедливість, стабільність і гнучкість тощо.

Якщо вести мову про принципи надання субвенцій бюджетам громад, то вони дещо схожі з принципами місцевого оподаткування. Зокрема, це такі принципи як: законність, справедливість, оперативність, гнучкість, ефективність тощо.

У вітчизняному законодавстві чітко не визначено загальний перелік принципів надання субвенцій, хоча є окремі правові норми, що містять принципи надання конкретного виду субвенцій. Так, наприклад, у ст. 105 БК України закріплено принципи надання субвенцій на виконання інвестиційних проектів [8]. Виходячи зі змісту вказаної статті ми можемо говорити про базовість закріплених принципів для надання будь-яких субвенцій місцевим бюджетам.

Отже, з урахуванням зазначеного надання субвенцій ґрунтується на таких принципах як:

Рис. 1.7. Принципи надання субвенцій

Таким чином, враховуючи вищевикладене можна узагальнити, що місцеве оподаткування та надання субвенцій бюджетам громад ґрунтуються на загальних та спеціальних принципах, що закріплені у вітчизняному законодавстві та описані у різних наукових працях. Це такі спільні принципи як: законність, економічна доцільність, ефективність, рівність, соціальна справедливість, стабільність і гнучкість та оперативність.

Висновки до Розділу 1

На сьогодні у наукових публікаціях відсутні однозначні погляди на трактування і формулювання таких понять як: «місцевий податок», «місцевий збір», «місцевий бюджет», «субвенція», водночас містяться описи притаманних їм рис. У свою чергу, чинне законодавство містить чітке визначення вказаних термінів, хоча і простежується певна невідповідність, що, на наш погляд, не впливає на їх практичне застосування.

Місьцеве оподаткування та надання субвенцій бюджетам громад ґрунтуються на загальних та спеціальних принципах, що закріплені у вітчизняному законодавстві та описані у різних наукових працях. Це такі спільні принципи як: законність, економічна доцільність, ефективність, рівність, соціальна справедливість, стабільність і гнучкість та оперативність.

РОЗДІЛ 2

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ, ЗБОРІВ ТА СУБВЕНЦІЙ ЯК ВАГОМИХ ДЖЕРЕЛ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

2.1. Нормативне регулювання інституту місцевих податків, зборів та субвенцій

До певного часу в Україні не було чіткої законодавчої визначеності місцевих податків, зборів і субвенцій. Сьогодні коло нормативно-правових актів, що регулюють місцеве оподаткування та надання субвенцій, становить певну систему, до якої входять: Конституція України, ПК України, БК України, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», підзаконні нормативно-правові акти, відповідні рішення органів місцевого самоврядування. Ці акти у своїй сукупності визначають компетенцію органів місцевого самоврядування у сфері оподаткування та використання субвенцій, специфіку побудови бюджетної системи і взаємодії її структурних елементів.

Нормативно-правове регулювання інституту місцевих податків, зборів та субвенцій має певну особливість, оскільки здійснюється на двох рівнях: на загальнодержавному і місцевому. По-перше, держава, в особі Верховної Ради України, визначає вичерпний перелік таких обов'язкових платежів, коло платників, об'єкти і бази оподаткування, граничні розміри ставок, порядок обчислення і сплати податків, умови подання звітності про їх обчислення і сплату, можливості введення податкових пільг та порядок їх застосування, підстави, порядок та умови надання і використання субвенцій. Тобто парламент встановлює основи справляння місцевих податків і зборів, а також спрямування субвенцій бюджетам громад, надаючи повноваження органам місцевого самоврядування на введення таких податкових платежів та

використання субвенцій на відповідній території.

По-друге, «сільські, селищні і міські ради в межах своїх повноважень приймають рішення про встановлення місцевих податків та зборів та податкових пільг зі сплати місцевих податків і зборів до 15 липня року, що передує бюджетному періоду, в якому планується застосування встановлюваних місцевих податків та/або зборів, та про внесення змін до таких рішень» [33]. Окрім того, місцеві самоврядні органи влади зобов'язані протягом десяти днів від моменту прийняття рішення, але не пізніше 25 липня року, що передує бюджетному періоду, подати в електронному форматі до відповідного контролюючого органу інформацію щодо ставок і податкових пільг зі сплати місцевих податків та/або зборів, а також копії прийнятих рішень про їх встановлення та про внесення змін до таких рішень. При цьому рішення про встановлення місцевих податків та зборів повинно бути офіційно оприлюднено відповідним органом місцевого самоврядування до 25 липня року, що передує бюджетному періоду, в якому планується застосування встановлених місцевих податкових платежів. В іншому випадку норми відповідних рішень застосовуються не раніше початку бюджетного періоду, що настає за плановим періодом. Якщо до 15 липня не були виконанні вище зазначені дії з боку сільських, селищних та міських рад, то тоді місцеві податки та/або збори справляються виходячи з норм ПК України із застосуванням ставок, які діяли до 31 грудня року, що передує бюджетному періоду, в якому планується застосування таких податкових платежів [33]. Інакше кажучи місцеві органи влади, реалізуючи надані їм державою повноваження, встановлюють і детально регламентують механізми справляння окремо кожного з місцевих податків і зборів, а також вводять їх у дію.

Відповідно до положень ПК України місцеві самоврядні органи влади обов'язково установлюють єдиний податок та податок на майно (в частині транспортного податку та плати за землю, крім земельного податку за лісові землі). Окрім того, місцеві ради в межах повноважень, визначених

ПК України, вирішують питання відповідно до вимог цього кодексу щодо встановлення податку на майно (в частині податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки) та встановлення збору за місця для паркування транспортних засобів, туристичного збору та земельного податку за лісові землі. При цьому не дозволяється сільським, селищним, міським радам встановлювати індивідуальні пільгові ставки місцевих податків і зборів для окремих юридичних осіб чи фізичних осіб та фізичних осіб-підприємців, або звільняти їх від сплати таких податків і зборів [33].

У зв'язку із російською агресією, в Україні починаючи із 24 лютого 2022 р. було запроваджено воєнний стан, що потягло за собою численні негативні наслідки, у тому числі для економіки країни, зокрема, в аспекті об'ємів податкових надходжень до державного та місцевих бюджетів. Враховуючи надскладну ситуацію в країні, парламент вніс численні зміни у бюджетно-податкове законодавство. Було прийнято ряд важливих законодавчих актів, а саме:

- Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану» від 3 березня 2022 р. № 2118-ІХ, відповідно до якого «тимчасово, на період до припинення або скасування воєнного стану на території України, у випадку відсутності у платника податків можливості своєчасно виконати свій податковий обов'язок, зокрема щодо дотримання термінів сплати податків та зборів, подання звітності, платники податків звільняються від передбаченої ПК України відповідальності з обов'язковим виконанням таких обов'язків протягом трьох місяців після припинення або скасування воєнного стану в Україні. Платники податків, які у зв'язку з наслідками їх безпосередньої участі у воєнних діях не дотрималися визначених вказаних термінів виконання податкових обов'язків, звільняються від відповідальності, передбаченої ПК України за невиконання податкових обов'язків, за умови виконання таких обов'язків протягом одного місяця з дня закінчення дії

наслідків, які унеможливили виконання таких обов'язків». Окрім того, встановлені законодавчі зміни не дозволяють розпочинати будь-які податкові перевірки, а вже розпочаті такі перевірки підлягають призупиненню [39];

- Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» від 15 березня 2022 р. № 2120-IX, який значно змінив умови і порядок функціонування вітчизняної системи місцевого оподаткування в умовах воєнного стану [38];

- Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану» від 24 березня 2022 р. № 2142-IX, в якому мова йде про зміну умов і порядку сплати єдиного податку, перегляду кола осіб, хто є і може бути платником такого податку, а також про застосування податкових пільг до таких місцевих податків як податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки та плата за землю. Окрім цього, на період дії воєнного чи надзвичайного місцеві ради можуть приймати рішення про встановлення місцевих податків і зборів без застосування процедур, передбачених Законом України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності». Водночас вимоги ПК України щодо термінів прийняття таких рішень залишились без змін [39];

- Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо адміністрування окремих податків у період воєнного, надзвичайного стану» від 1 квітня 2022 р. № 2173-IX, що розширив ст. 12 ПК України, доповнивши її ще одним підпунктом (п.п. 12.3.8 п. 12.3). Внесені зміни стосуються того, що «на період дії воєнного чи надзвичайного стану сільські, селищні, міські ради мають право приймати рішення про встановлення місцевих податків та/або зборів та податкових пільг із сплати місцевих податків та/або зборів без застосування процедур, передбачених Законом України «Про засади

державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності». У разі введення воєнного чи надзвичайного стану в окремих місцевостях України положення цього підpunkту поширюється виключно на представницькі органи територіальних громад відповідних адміністративно-територіальних одиниць, на території яких введено воєнний чи надзвичайний стан» [40];

- Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей податкового адміністрування податків, зборів та єдиного внеску під час дії воєнного, надзвичайного стану» від 12 травня 2022 р. № 2260-IX, відповідно до якого платники єдиного податку третьої групи, які використовують особливості оподаткування єдиним податком за ставкою 2%, звільняються від відповідальності за несвоєчасне виконання податкових обов'язків при умові дотримання відповідних податкових вимог [36];

- Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо звільнення від сплати екологічного податку, плати за землю та податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, за знищене чи пошкоджене нерухоме майно» від 11 квітня 2023 р. № 3050-IX, що ще більше розширив зміст ст. 12 ПК щодо передачі повноважень сільських, селищних, міських рад стосовно податків і зборів відповідним військовим адміністраціям та військово-цивільним адміністраціям [41].

Надання субвенцій, як зазначалося вище, регулюється не лише базовими законодавчими актами, а й численними урядовими актами, з-поміж яких можна назвати:

- Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку перерахування міжбюджетних трансфертів» від 15 грудня 2010 р. № 1132, відповідно до якої визначено основні моменти порядку надання субвенцій, їх обсягів та сум [45];

- Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку та умов надання субвенцій з державного бюджету місцевим

бюджетам на виконання інвестиційних програм (проектів)» від 18 травня 2011 р. № 520, яка встановлює правила надання субвенцій на конкретну ціль – виконання інвестиційних програм (проектів) [46];

- Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на фінансування заходів соціально-економічної компенсації ризику населення, яке проживає на території зони спостереження» від 15 лютого 2012 р. № 91. Відповідно до положень цього документу «субвенція спрямовується бюджетам адміністративно-територіальних одиниць, на територію яких поширюється зона спостереження атомних електростанцій державного підприємства «Національна атомна енергогенеруюча компанія «Енергоатом» [47];

- Постанову Кабінету Міністрів України «Деякі питання надання освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам» від 14 січня 2015 р. № 6, якою затверджено «Порядок та умови надання освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам» [15];

- Постанову Кабінету Міністрів України «Деякі питання надання медичної субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам» від 23 січня 2015 р. № 11, якою затверджено «Порядок та умови надання освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам» [14];

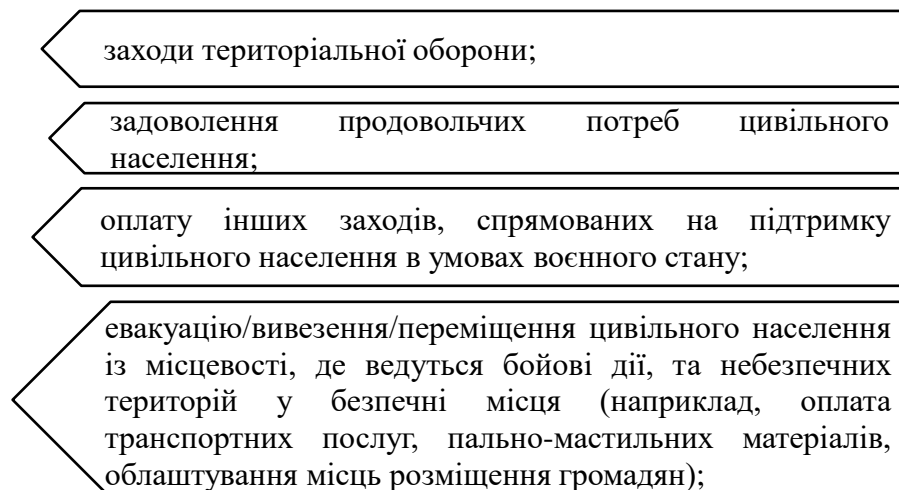
- Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами» від 14 лютого 2017 р. № 88, в якій мова йде безпосередньо про оплату видатків на «проведення (надання) додаткових психолого-педагогічних і корекційно-розвиваючих занять (послуг); придбання спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку» [48];

- Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на реалізацію проектів у рамках Програми з відновлення України»

від 15 грудня 2021 р. № 1324, відповідно до положень якої «джерелом формування субвенції є кошти позики Європейського інвестиційного банку, залучені Україною відповідно до Фінансової угоди» [49].

У зв'язку із повномасштабним вторгненням Росії на територію України, для врегулювання численних питань було внесено суттєві зміни у вітчизняне законодавство, у тому числі щодо надання субвенцій місцевим бюджетам. Так, 26 березня 2022 р. уряд ухвалив зміни до «Порядку та умов надання освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам», а також до «Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами» в частині використання залишків коштів за субвенціями.

Відповідною Постановою було дозволено місцевим бюджетам використовувати залишки коштів за зазначеними субвенціями, збережених на рахунках місцевих бюджетів станом на 1 січня 2022 року, на виключні цілі (див. Рис. 2.1) [43]. У результаті майже 6 млрд грн залишків коштів за субвенціями було спрямовано на забезпечення потреб оборони та підтримку цивільного населення в умовах воєнного часу.

Рис. 2.1. Цілі, на які можна використовувати залишки коштів за зазначеними субвенціями

Більше ніж через рік війни уряд прийняв дві нові Постанови:

1) «Деякі питання забезпечення житлом деяких категорій осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, а також членів їх сімей» від 24 березня 2023 р. № 265, якою розширено можливості отримання житла відповідною категорією осіб та внесено зміни до постанови уряду від 19 жовтня 2016 р. № 719 [13];

2) «Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на проектування, відновлення, будівництво, модернізацію, облаштування, ремонт об'єктів будівництва громадського призначення, соціальної сфери, культурної спадщини, житлово-комунального господарства, інших об'єктів, що мають вплив на життєдіяльність населення» від 16 червня 2023 р. № 608, відповідно до положень якої «субвенція спрямовується розпорядникам субвенції за місцевими бюджетами, на території яких органи державної влади здійснюють свої повноваження в повному обсязі, на реалізацію проектів і заходів з проектування, відновлення, будівництва, модернізації, облаштування, ремонту об'єктів будівництва громадського призначення, соціальної сфери, культурної спадщини, житлово-комунального господарства, інших об'єктів, що мають вплив на життєдіяльність населення» [50].

Таким чином, враховуючи вищевикладене можна узагальнити, що нормативно-правове регулювання інституту місцевих податків, зборів та субвенцій представляє собою сукупність численних правових документів, ключовими з яких є: Конституція України, ПК України та БК України, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». Сьогодні вітчизняна нормативна база у сфері місцевого оподаткування та надання субвенцій в умовах воєнного стану та надскладної економічної ситуації в більшості регіонах нашої держави активно адаптується до норм законодавства Європейського Союзу. Завдяки оперативній та злагодженій роботі парламенту та уряду України було прийнято ряд важливих законодавчих та підзаконних актів, що дозволяють надавати громадянам реальну державну та

регіональну фінансово-економічну підтримку (у вигляді податкових пільг чи канікул, надання додаткових ресурсів для відновлення соціально важливих об'єктів інфраструктури тощо).

2.2. Місцеві податки і збори як важливі складові фінансового забезпечення територіальних громад

Місцеві податки та збори є специфічною формою суспільно-економічних відносин на місцевому рівні та займають вагомe місце у наповненні місцевих бюджетів. Частка місцевих податків і зборів у власних доходах місцевих бюджетів України майже із кожним роком росте, особливо за 2022 р. у порівнянні із 2021 р., що прямо пов'язано із воєнно-політичною ситуацією в країні, розвитком малого підприємництва та збільшенням мінімальних соціальних стандартів в Україні (див. Додаток А та Рис. 2.2) [1].

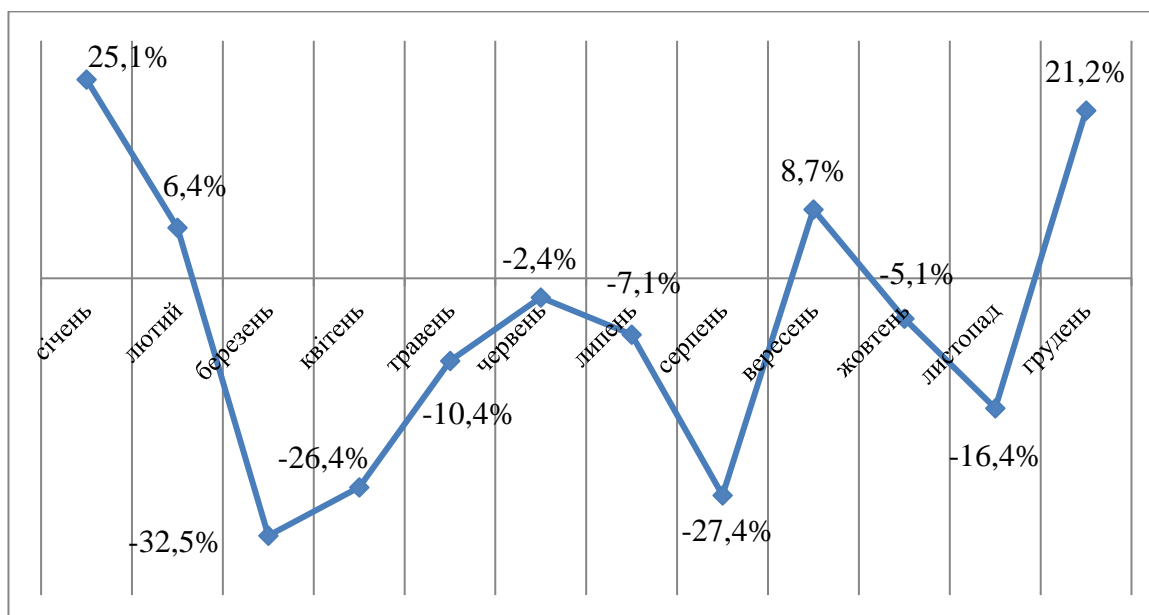
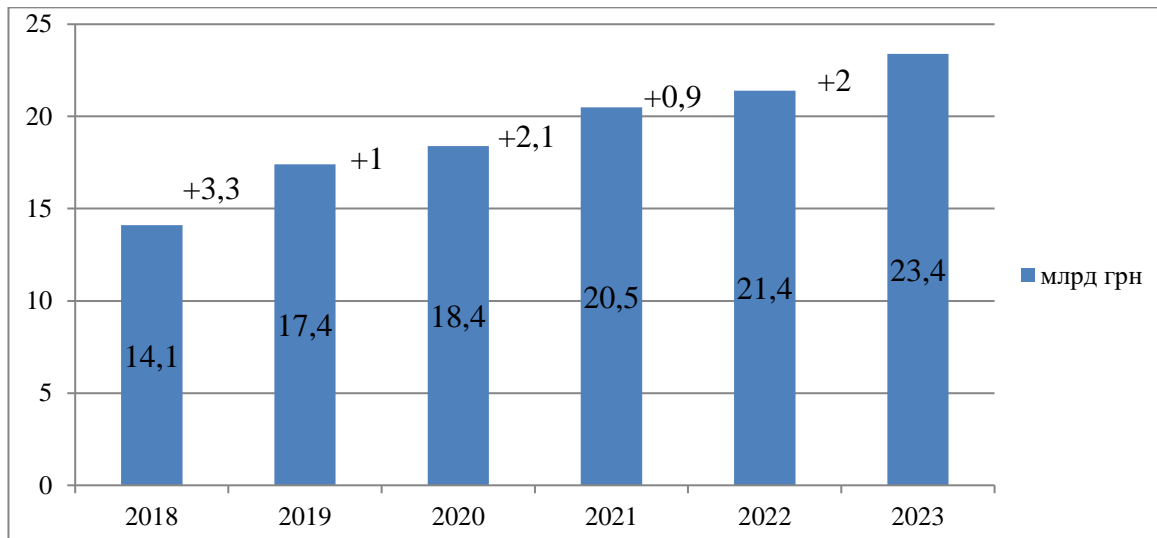

Рис. 2.2. Динаміка надходжень місцевих податків і зборів до місцевих бюджетів за 2022 р. у порівнянні з 2021 р.

При цьому незважаючи на те, що війна в Україні триває вже більше ніж півтора роки, надходження місцевих податків та зборів за перший квартал 2023 р. демонструють вищі темпи приросту, ніж за цей же період у попередні роки (див. Рис. 2.3) [2].

Рис. 2.3. Динаміка надходжень місцевих податків і зборів за I квартал 2018–2023 рр.

Зарахування місцевих податків і зборів до відповідних місцевих бюджетів здійснюється на основі БК України, встановлення інших податкових платежів, не передбачених ПК України, забороняється. В цілому у процесі формування доходів місцевих бюджетів за рахунок місцевих податків і зборів органи місцевого самоврядування повинні проводити таку бюджетну політику, яка б оптимально поєднувала інтереси політичних партій, платників податків та жителів територіальної громади. Причому прагнення органів місцевого самоврядування збільшити надходження місцевого бюджету не повинне знижувати зацікавленість в економічній діяльності з боку платників податків.

На сьогоднішній день відповідно до чинного законодавства передбачено шість обов'язкових місцевих податкових платежів. Розглянемо більш детально кожний із них.

Ідея єдиного податку має глибоке історичне коріння. В Україні ж така

система оподаткування вперше була введена в 1999 р. на підставі Указу Президента України «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва» від 3 липня 1998 р. № 727. Цей Указ передбачав можливість застосування спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності суб'єктами малого підприємництва, встановивши при цьому широке коло осіб та перелік видів підприємницької діяльності, щодо яких запроваджувалась спрощена система оподаткування [53]. До січня 2012 р. цей нормативний документ був єдиним, який забезпечував правову базу для функціонування спрощеної системи оподаткування та визначав умови перебування, методику нарахування і сплати єдиного податку. На підставі Закону України від 4 листопада 2011 р. № 4014-VI «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності» запроваджувалась оновлена спрощена система оподаткування.

Така система оподаткування проявляється у сплаті єдиного податку, що сплачують фізичні особи-підприємці (далі – ФОП) та юридичні особи, які перебувають на спрощеній системі оподаткування. Цей податок передбачає також спрощений облік доходів і витрат, а також заміщає собою сплату і розрахунок певної кількості обов'язкових податків і зборів, які сплачуються в Україні (п. 297.1 ПК України), зокрема:

- податок на прибуток підприємств;
- податок на доходи фізичних осіб у частині доходів (об'єкта оподаткування), отриманих у результаті господарської діяльності платника єдиного податку першої-третьої груп (фізичної особи);
- податок на додану вартість з операцій із постачання товарів, робіт та послуг, місце постачання яких розташоване на митній території України (крім платників третьої групи за ставкою 3%, а також платників четвертої групи);
- податок на майно в частині земельного податку (крім земельного податку за земельні ділянки, що не використовуються платниками першої-

третьої груп у господарській діяльності та платниками єдиного податку четвертої групи для ведення сільськогосподарського товаровиробництва);

- рентна плата за спеціальне використання води платниками єдиного податку четвертої групи [33].

Разом із тим, платники єдиного податку на загальних підставах є платниками таких податків, платежів та зборів, як екологічний податок, рентна плата (у частині плати за спеціальне використання води, плати за користування надрами, спеціальне використання лісових ресурсів, користування радіочастотним ресурсом України) [33].

Очевидно, що такий підхід спрямований на зменшення податкового навантаження на представників малого та середнього бізнесу. Водночас, встановлення максимальних розмірів ставок цього податку може стати несприятливим тягарем для малих підприємств. Тому вкрай важливо встановлювати доцільні та обґрунтовані ставки єдиного податку з урахуванням рівня платоспроможності суб'єктів господарювання та відповідно до потреб місцевого бюджету.

Доволі часто піднімається питання, що існування спрощеної системи оподаткування призводить до податкової дискримінації, оскільки платники, які знаходяться на загальній системі оподаткування, мають більше податкове навантаження, ніж платники єдиного податку, здійснюючи однакову господарську діяльність. Також багато науковців і практиків вважають, що сплата єдиного податку призводить до втрат податкових надходжень до бюджету і загалом знижує фіскальну ефективність вітчизняної податкової системи [56, с. 148].

Існує чотири групи платників єдиного податку, які відрізняються між собою за обсягами річного доходу, дозволеної кількості працівників та податкової ставки. Порядок нарахування та строки сплати цього податку визначено у ст. 295 ПК України. Окремо хотілося б звернути увагу, що ПК України закріплює лише максимальні ставки податку, а органи місцевого самоврядування можуть встановлювати такі ж самі або менші.

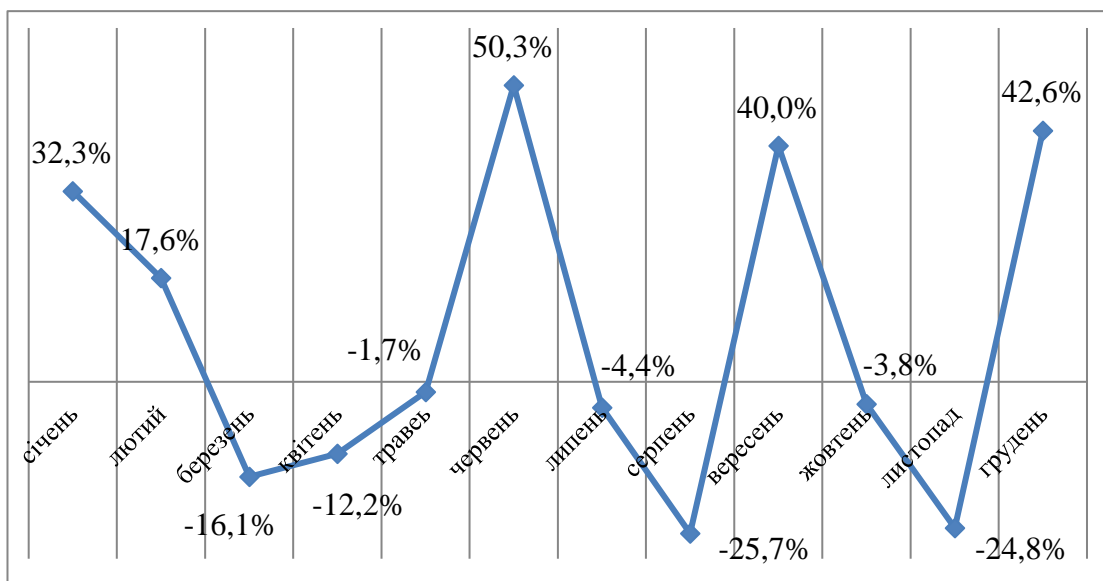
У зв'язку із військовою агресією Росії проти України парламент вніс суттєві зміни до податкового законодавства, що передбачають значне послаблення в умовах та порядку сплати єдиного податку. А саме для ФОПів, які відносяться до першої та другої групи платників єдиного податку, сплата такого обов'язкового платежу на час воєнного стану повністю скасовується. Окремі того, було надано можливість компаніям, котрі мають річний оборотом до 10 млрд грн, перейти на спрощену систему оподаткування та сплачувати єдиний податок із власного обороту за ставкою 2% (знижено із 5%), замість сплати податку на прибуток (18%) [42]. При цьому майже через місяць обмеження у 10 млрд грн було знято, що надало право практично всім суб'єктам господарювання скористатися цією податковою пільгою. Виключенням стали лише ті компанії, які здійснюють свою діяльність у сфері азартних ігор, обміну іноземної валюти, продажу підакцизних товарів та видобутку корисних копалин, а також компаній фінансового сектору та нерезидентів [40].

Окрім цього, було змінено і термін сплати єдиного податку. Якщо раніше сплата проводилась щоквартально (протягом 50 днів після закінчення звітного кварталу), то наразі сплата цього податку повинна здійснюватися щомісячно (протягом 30 днів після закінчення звітного місяця) [40].

Для переходу на особливий режим сплати єдиного податку третьої групи за ставкою 2% на час воєнного стану суб'єкту господарювання необхідно подати відповідну заяву до контролюючого органу влади. Відповідно у разі подання заяви до 1 квітня 2022 р., суб'єкт господарювання вважається платником такого податку з 1 квітня 2022 р. Якщо суб'єкт господарювання подав заяву після 1 квітня 2022 р., то він вважається платником такого податку з наступного робочого дня після подання такої заяви [40].

До речі, за даними уряду, станом на 20 травня 2022 р. нову спрощену систему оподаткування обрали 215 тисяч суб'єктів господарювання, серед яких понад 44 тисячі – це юридичні особи, у тому числі великі торговельні мережі, та 173 тисяч підприємців.

Загалом місцеві бюджети, якщо порівнювати із аналогічними періодом минулого року, отримали водночас своєрідну фінансову вигоду від податкових змін у вигляді 2%-го податку з обороту (за 2022 рік приріст надходжень єдиного податку по бюджетах місцевого самоврядування, в порівнянні з 2021 р., становить 2,0% або +0,9 млрд грн) (див. Рис. 2.4). А з іншого боку – такі зміни негативно вплинули на їх дохідну частину. Це, насамперед, пов'язано з тим, що: по-перше, податковими пільгами скористались не всі платники (наприклад, ФОПи 1-2 групи продовжили сплачувати єдиний податок, незважаючи на те, що мають можливість цього не робити під час воєнного стану); по-друге, місцеві бюджети отримали непланові надходження через перехід суб'єктів господарювання на нову спрощену систему оподаткування; по-третє, деякі платники єдиного податку сплатили його наперед. Спрогнозувати, що буде далі поки діє воєнний стан не можливо [1].

Рис. 2.4. Динаміка надходжень єдиного податку до місцевих бюджетів за 2022 р. у порівнянні з 2021 р.

Хотілося б підкреслити, що такі нововведення виглядають як надліберальна модель оподаткування для багатьох компаній, що з боку влади є вимушеним антикризовим заходом для дерегуляція бізнесу та, в цілому, стабілізації економіки країни у воєнний час. Оскільки внаслідок активних

бойових дій на значній території України вітчизняний бізнес перебуває у дуже складній фінансовій ситуації. Тому зниження не лише ставок, а й витрат на адміністрування податків в умовах воєнного часу є абсолютно виправданим.

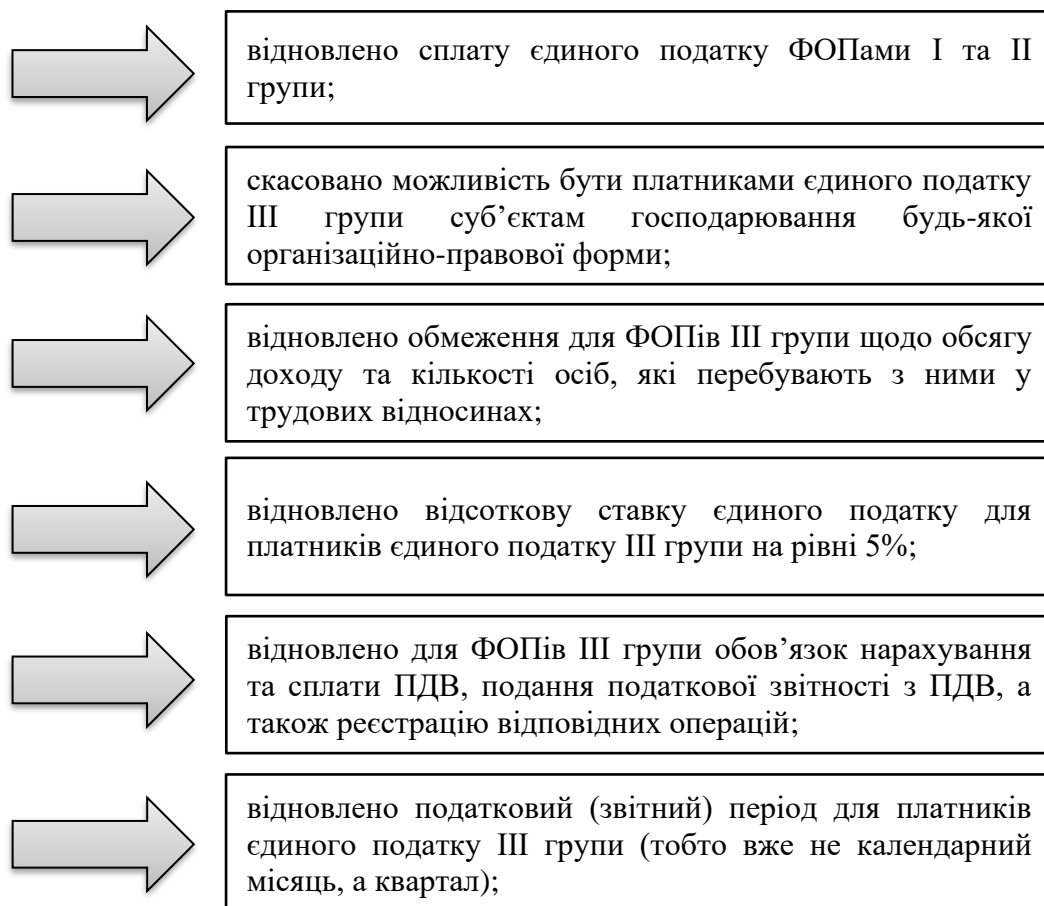
Проте, вже 30 червня 2023 р. Верховна Рада України ухвалила Проект Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану», у разі підписання якого Президентом України з 1 серпня буде відновлено ставку єдиного податку для фізичних осіб-підприємців 3 групи у розмірі 5%, відновлено сплату Єдиного податку для ФОП 1 та 2 груп, а також граничний обсяг доходу для ФОПів 3 групи та обмеження щодо організаційно-правових форм суб'єктів підприємництва, які можуть знаходитись на 3 групі ФОП.

З прийняттям цього Закону буде скасовано податкові пільги для великого, середнього та малого бізнесу. Безпосередньо великий бізнес повернеться на загальну систему оподаткування, що зменшить його внесок у доходи місцевих бюджетів, але разом із цим, відновлюється сплата єдиного податку для 1 та 2 груп, а також ставка 5% для 3 групи ФОПів (див. Рис. 2.5) [9].

Окрім того, у проекті Закону визначено, що суб'єкти господарювання звільняються від відповідальності за порушення вимог щодо застосування реєстратора розрахункових операцій, вчинені у період з 1 січня 2022 р. до 1 жовтня 2023 р. (крім продажу підакцизних товарів, купівлі/продажу іноземної валюти, грального бізнесу). Також скасовується з 1 серпня 2023 р. заборона на проведення перевірок для платників податків, які здійснюють діяльність у сфері виробництва та/або реалізації підакцизної продукції, організації та проведення азартних ігор в Україні, а також платників податків, які надають фінансові, платіжні послуги [55].

На основі вищевикладеного, хотілося б зауважити, що законодавчо встановлені зміни щодо сплати єдиного податку не узгоджуються із таким принципом оподаткування як стабільність податкового законодавства, адже відповідно до п. 4.1.9. ст. 4 ПК України «зміни до будь-яких елементів

податків та зборів не можуть вноситися пізніше як за шість місяців до початку нового бюджетного періоду, в якому будуть діяти нові правила та ставки. Податки та збори, їх ставки, а також податкові пільги не можуть змінюватися протягом бюджетного року» [33].

Рис. 2.5. Перелік ключових змін до податкового законодавства щодо сплати єдиного податку

Враховуючи зазначене, вважаємо, що такі зміни будуть утверджені, проте, на наш погляд, доцільно їх активізувати не з 1 серпня 2023 р., а з 1 січня наступного року, тим самим не порушуючи один із принципів оподаткування та надаючи можливість підприємцям скоригувати свої дії.

Наступним вагомим податком, що значно наповнює місцеві бюджети є податок на майно. Цей податок складається із податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, транспортного податку та плати за землю. Розглянемо кожен із податків окремо.

Податок на майно, відмінне від земельної ділянки – це місцевий податок, що сплачується платниками податку за об'єкти житлової та /або нежитлової нерухомості і зараховується до місцевого бюджету. Платниками податку можуть бути фізичні особи, юридичні особи, в т.ч. нерезиденти, які є власниками об'єктів житлової та/або нежитлової нерухомості [33].

До ведення воєнного стану на території України, ставка податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки становила не вище 1,5% від розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного року за 1 кв. метр бази оподаткування. Проте, сьогодні в умовах війни було внесено зміни до ПК України, відповідно до яких цей податок не нараховується і не сплачується (див. Додаток Б) [33].

Транспортний податок – другий складник майнового оподаткування в Україні, що приносить найменше надходжень – його частка впродовж останніх 3 років не перевищувала 0,17% загальних податкових надходжень місцевих бюджетів. Мізерна його частка і в складі податку на майно [65].

Платниками транспортного податку є фізичні і юридичні особи, у тому числі нерезиденти, які мають зареєстровані в Україні власні легкові автомобілі, що належать до об'єктів оподаткування. Хотілося б підкреслити, що платниками цього податку є саме власники автомобілів, тому не сплачують цей податок: орендарі, ті суб'єкти господарювання, які використовують авто на підставі генеральної довіреності чи структурні/відокремлені підрозділи підприємств. При цьому ФОП можуть бути платниками транспортного податку тільки від імені звичайного громадянина, тому, що суб'єктом права власності на автомобіль може бути або звичайний громадянин, або юридична особа.

Щорічно до 1 лютого Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України на своєму офіційному сайті розміщує перелік таких автомобілів. Оподаткуванню підлягають лише ті легкові автомобілі, середня ринкова вартість яких перевищує 375 мінімальних заробітних плат на 1 січня звітного року, а вік не більше 5 років включно.

Наголосимо, що лише при одночасному дотриманні перелічених критеріїв авто потрапляє під оподаткування [33]. Так, наприклад, у 2022 р. в перелік були включені 145 автомобілів (у 2021 р. таких автомобілів нараховувалось 249, а в 2020 р. – 348), частина з яких оподатковуються тільки у віці 1-2 роки. Головний сервісний центр Міністерства внутрішніх справ України на підставі цього переліку, формує і передає до відповідних податкових органів відомості, необхідні для розрахунку і стягування транспортного податку [31].

Окремо хотілося б зупинитися на кількох моментах, які вказують на доцільність корекції транспортного податку для посилення його ролі в доходах місцевих бюджетів. У тому вигляді, в якому транспортний податок існує в Україні, він радше є податком на розкіш, а не звичайним податком на майно. Під оподаткування підпадають лише дорогі нові легкові автомобілі, придбати які сьогодні можуть лишень одиниці. До того ж база оподаткування видається вибірковою. Під оподаткування підпадають лише окремі легкові автомобілі, а катери, яхти, гелікоптери, які також є рухомим майном, – ні. Здебільшого ці види транспорту можуть дозволити собі лише заможні особи, тож, виходячи з попереднього твердження, їх потрібно було включити до бази оподаткування транспортного податку. Інакше кажучи, наразі в Україні існує вибіркоче оподаткування майна. Тому, вважаємо, що з метою суттєвого зростання надходжень від цього податку до місцевих бюджетів та забезпечення реальної справедливості його сплати необхідно кардинально змінювати податкове законодавство, особливо, в умовах воєнного стану та після його скасування.

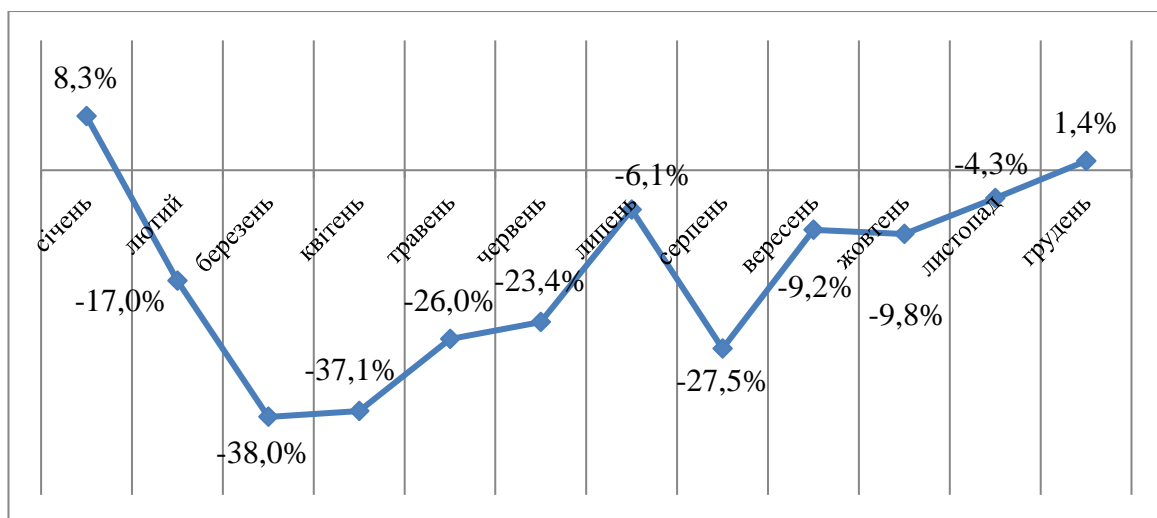
Наступним обов'язковим платежем у складі податку на майно є плата за землю, що справляється у формі земельного податку або орендної плати за земельні ділянки державної і комунальної власності [33]. Цьому податку в системі вітчизняного оподаткування відведена особлива роль, оскільки саме плата за землю становить більше половини від загальної частки податкових надходжень до місцевих бюджетів.

В умовах воєнного стану було внесено зміни до ПК України і стосовно

плати за землю. Так, «тимчасово, з березня 2022 р. по 31 грудня року, наступного за роком в якому припинено або скасовано на території України воєнний стан, не нараховується та не сплачується плата за землю за земельні ділянки (земельні частки (паї), що розташовані на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії або на територіях, тимчасово окупованих збройними формуваннями Росії, та перебувають у власності або користуванні, у тому числі на умовах оренди, фізичних або юридичних осіб, а також земельних ділянок (земельних часток (паїв), які визначені обласними військовими адміністраціями як засмічені вибухонебезпечними предметами та/або на яких наявні фортифікаційні споруди» [33]. При цьому, перелік таких територій досі не визначений урядом, що, у свою чергу, унеможливорює чітке визначення та підстави для стягнення цього податку.

Зазначені нововведення у минулому році негативно вплинули на об'єми дохідної частини місцевих бюджетів у порівнянні із 2021 р. (див. Рис. 2.6) [1]. Хоча вже за перший квартал 2023 р. спостерігалось певне відновлення надходжень податку на майно – до місцевих бюджетів надійшло 9,9 млрд грн. Лише за березень 2023 р. бюджети громад отримали на 1,4 млрд грн (3,3 млрд грн) більше за сплату вказаного податку ніж за цей же місяць у 2022 р. (1,9 млрд грн). При цьому найбільшу частку цього податку склала орендна плата з юридичних осіб (1,8 млрд грн у березні 2023 р.) [2].

Рис. 2.6. Динаміка надходжень плати за землю до місцевих бюджетів за 2022 р. у порівнянні з 2021 р.

Місцеві збори, як і місцеві податки, є важливим джерелом наповнення місцевих бюджетів, до складу яких входить збір за місця для паркування транспортних засобів та туристичний збір.

Об'єктом оподаткування збору за місця для паркування транспортних засобів є земельна ділянка, яка спеціально відведена для забезпечення паркування транспортних засобів на автомобільних дорогах загального користування, тротуарах або інших місцях, а також комунальні гаражі, стоянки, паркінги, які побудовані за рахунок коштів місцевого бюджету, за винятком площі земельної ділянки, котра відведена для безоплатного паркування транспортних засобів, передбачених ст. 30 Законом України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» [33], [52].

Базою оподаткування виступає площа земельної ділянки, відведена для паркування, а також площа комунальних гаражів, стоянок, паркінгів, які побудовані за рахунок коштів місцевого бюджету. Ставки за цим збором встановлюються за кожний день провадження діяльності із забезпечення паркування транспортних засобів у гривнях за 1 кв. метр площі земельної ділянки, відведеної для організації та провадження такої діяльності, у розмірі до 0,075% мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року [33].

Туристичний збір, як і деякі інші місцеві платежі є новим податково-фінансовим зобов'язанням для осіб в Україні. Станом на початок серпня 2011 р. правом на введення даного збору скористалось більше 1,6 тисяч місцевих рад. На сьогодні платниками цього збору є громадяни України, іноземці, а також особи без громадянства, які прибувають на територію адміністративно-територіальної одиниці, на якій діє рішення сільської, селищної та міської ради про встановлення туристичного збору, та отримують (споживають) послуги з тимчасового проживання (ночівлі) із зобов'язанням залишити місце перебування в зазначений строк. При цьому у ПК України закріплено вичерпний перелік осіб, які не зобов'язані сплачувати такий збір. Зокрема, це такі особи як: інваліди, діти-інваліди, ветерани війни,

особи, які прибули у відрядження тощо [33].

Справляння туристичного збору здійснюється з тимчасового розміщення у таких місцях проживання (ночівлі) як: готелі, кемпінги, хостели, туристичні бази, пансіонати тощо, а також квартира чи будь-який інший об'єкт, що використовується для тимчасового проживання [33].

Ставка цього збору встановлюється за кожен добу тимчасового розміщення особи у місцях проживання (ночівлі) у розмірі до 0,5% – для внутрішнього туризму та до 5% – для в'їзного туризму від розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного (податкового) року, для однієї особи за одну добу тимчасового розміщення. Відповідно базою сплати збору є вартість усього періоду проживання (ночівлі) за вирахуванням податку на додану вартість [33].

Отже, враховуючи вищевикладене можна підсумувати, що місцеві податки і збори, як важлива складова фінансового забезпечення територіальних громад, займають вагоме місце у наповненні місцевих бюджетів. Хоча за час війни в Україні ситуація змінилася і громади не отримують тієї частки доходів від їх сплати, як це було у довоєнний період. Порядок встановлення й умови справлення цих платежів закріплені у ПК України, з яких єдиний податок складає майже половину податкових надходжень до бюджетів громад. Місцеві збори становлять незначну частку в сумі податкових надходжень до місцевих бюджетів, але незважаючи на це, вони все одно залишаються одними із джерел доходів місцевих бюджетів в умовах війни.

2.3. Надання та порядок використання субвенцій як суттєвої державної допомоги

У законі про державний бюджет та у рішеннях про місцевий бюджет на відповідний рік передбачаються кошти для місцевих бюджетів на ті чи інші програми, які передаються на безоплатній і безповоротній основі. Так, наприклад, у 2022 р., незважаючи на повномасштабне вторгнення Росії на територію України та на всі соціальні і фінансово-економічні складнощі, що із цим пов'язані, уряд реалізовував 52 програми державної регіональної підтримки розвитку територій, на які було виділено більше 150 млрд грн. Кошти такої підтримки спрямовувалися на різні напрями (див. Рис. 2.7) [1].

Рис. 2.7. Державна фінансова підтримка у 2022 р. на розвиток громад та розбудову інфраструктури

У 2023 р. уряд реалізовує 40 програм державної підтримки розвитку територій, з метою створення сприятливих умови для динамічного і збалансованого розвитку громад, на які передбачено більше 119 млрд грн. (див. Рис. 2.8) [2].

Рис. 2.8. Державна фінансова підтримка у 2023 р. на розвиток громад та розбудову інфраструктури

Саме субвенції займають лівову частку у державній фінансовій допомозі. За перший квартал 2023 р. їх частка становила 83%. На жаль, такі показники свідчать про значну залежність бюджетів громад від грошової допомоги з боку держави та, відповідно, низьку автономність щодо розпоряджання коштами, отриманими з державного бюджету, адже субвенції мають виключно цільовий характер та не дають змоги органам місцевого самоврядування вільно розпоряджатися такими коштами. Це все, у свою чергу, знижує самостійність місцевих бюджетів, що певним чином суперечить принципам децентралізації. Але, при цьому, якщо порівнювати січень-березень 2021-2023 років, помітним є зменшення обсягів субвенцій, що зумовлене наслідками повномасштабної війни з Росією (див. Рис. 2.9) [2].

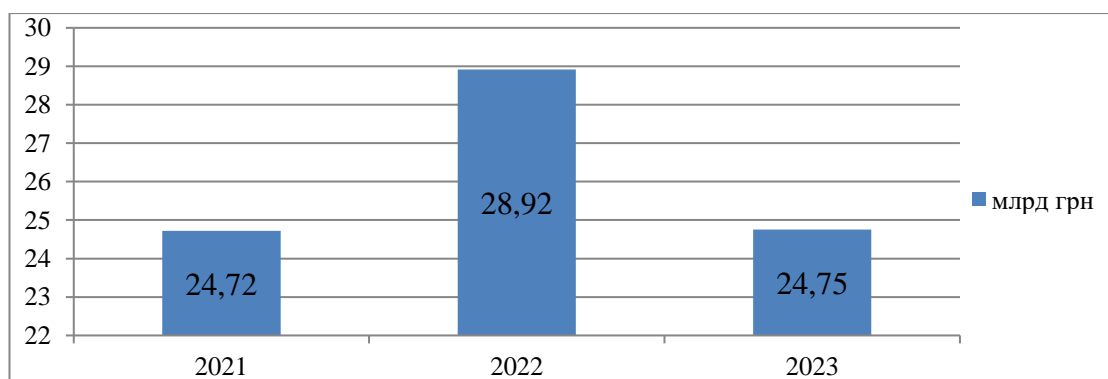

Рис. 2.9. Динаміка надходжень субвенцій з державного бюджету за I квартал 2021–2023 рр.

Як вже зазначалося у попередньому розділі роботи, субвенцією є певна безповоротна (за умови дотримання цільового призначення коштів) грошова сума, яка виплачується з державного бюджету і місцевих бюджетів іншим місцевим бюджетам (як правило, це відбувається «згори вниз»: від державного бюджету до місцевого) в якості допомоги у реалізації соціально й економічно важливих цілей виключно в порядку, встановленому органом влади, що її виділяє. Відповідно виділяють різні види субвенцій, найпоширенішими з яких є:

- субвенції на фінансове забезпечення будівництва, реконструкції, ремонту і утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах (ст. 103¹ БК України);
- освітні субвенції (ст. 103² БК України). До речі, обсяги коштів на цей вид субвенції є найбільшими. Так, наприклад, у 2022 р. на освітню субвенцію було перераховано 96,6 млрд грн, а в 2023 р. – 87,5 млрд грн [2];
- субвенції на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами (ст. 103³ БК України);
- медичні субвенції (ст. 103⁴ БК України);
- субвенції на виконання інвестиційних проектів (ст. 105 БК України);
- субвенції з метою здійснення державних програм соціального захисту;
- субвенція на фінансування заходів соціально-економічної компенсації ризику населення, яке проживає на території зони спостереження (зони атомних електростанцій);
- інші види субвенцій, що не є сталими і й змінюються щороку в законі про державний бюджет на відповідний рік (наприклад, на розвиток об'єднаних територіальних громад, підтримку заходів соціально-економічного розвитку окремих територій, будівництво певних спортивних комплексів, створення центрів культурних послуг).

Порядок надання і використання того чи іншого виду субвенції регулюється БК України, законами України про Державний бюджет на відповідний календарний рік, окремими Постановами уряду та рішеннями органів виконавчої влади. При цьому є загальні правила надання та використання субвенцій. Так, відповідно до п. 2 Порядку перерахування міжбюджетних трансфертів «Казначейство перераховує місцевим бюджетам відповідно до розпису державного бюджету в рівних частинах освітню і медичну субвенцію двічі на місяць до 10 та 25 числа» [45].

Субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам, окрім освітньої та медичної субвенцій, перераховуються Казначейством в обсягах, установлених законом про Державний бюджет України на поточний рік, на рахунки відповідних місцевих бюджетів, відкриті в органах Казначейства, згідно з розписом державного бюджету (у разі перерахування із спеціального фонду державного бюджету – також у межах і за рахунок відповідних надходжень). Такі перерахування відбуваються протягом двох операційних днів після подання платіжних документів головних розпорядників коштів субвенцій з державного бюджету на рахунки загального і спеціального фондів бюджетів громад, відкриті в органах Казначейства, для здійснення передбачених ними видатків.

Обсяги субвенцій з державного бюджету, що не були використані на кінець бюджетного періоду, перераховується в останній робочий день такого періоду органами Казначейства до державного бюджету, якщо інше не передбачено чинним законодавством України. При цьому Казначейство подає Міністерству фінансів України інформацію про суми субвенцій з державного бюджету, повернуті до нього до 15 лютого. Однак, якщо субвенція надана зі спеціального фонду, залишки цього міжбюджетного трансферту переходять на наступний бюджетний рік [45]. Сума залишків коштів, наприклад, за 2022 р. становила 116,6 млрд грн. Водночас лише за березень 2023 р. сума залишків коштів становила 151 млрд грн, з них – 138 млрд грн (91%) в місцевих бюджетах та 13 млрд грн (9%) на рахунках

бюджетних установ [2].

Розглянемо більш детально надання окремих видів субвенцій, як суттєвої державної допомоги в умовах війни, обсяги яких в розрізі місцевих бюджетів визначено у Додатку 6 до Закону України «Про державний бюджет України на 2023 рік» [44]. Безпосередньо це субвенції на:

1) фінансове забезпечення будівництва, реконструкції, ремонту і утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах – 16,05 млрд грн.;

2) виплату грошової компенсації за належні для отримання жилих приміщень для внутрішньо переміщених осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в АТО, забезпеченні її проведення, здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Росії, та визнані особами з інвалідністю внаслідок війни III групи та які потребують поліпшення житлових умов – 3,26 млрд грн;

3) грошова компенсація за належні для отримання жилі приміщення для сімей осіб, для осіб з інвалідністю I-II групи, яка настала внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час безпосередньої участі в АТО, забезпеченні її проведення, здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії РФ, забезпеченні їхнього здійснення, у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Росії – 1,73 млрд грн;

4) соціальний захист ветеранів війни – 3,93 млрд грн;

5) завершення будівництва метро у м. Дніпрі – 4,58 млрд грн;

6) продовження третьої лінії метро у м. Харкові – 1,52 млрд грн;

7) реалізацію проектів в рамках Надзвичайної кредитної програми для відновлення України – 1,7 млрд грн;

8) реалізацію проектів в рамках Програми з відновлення України – 5,29 млрд грн;

- 9) облаштування безпечних умов у закладах загальної середньої освіти – 1,5 млрд грн;
- 10) придбання шкільних автобусів – 1 млрд грн;
- 11) реформування регіональних систем охорони здоров'я для здійснення заходів з виконання спільного з Міжнародним банком реконструкції та розвитку проекту «Поліпшення охорони здоров'я на службі у людей» – 0,46 млрд грн;
- 12) надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами – 0,3 млрд грн;
- 13) фінансування заходів соціально-економічної компенсації ризику населення, яке проживає на території зони спостереження – 0,2 млрд грн;
- 14) створення мережі спеціалізованих служб підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі – 0,18 млрд грн;
- 15) забезпечення окремих видатків районних рад, спрямованих на виконання їхніх повноважень – 0,15 млрд грн;
- 16) фінансове забезпечення будівництва, реконструкції, ремонту і утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах – 16 млрд грн;
- 17) відновлення об'єктів критичної інфраструктури в рамках спільного з Міжнародним банком реконструкції та розвитку проекту «Проект розвитку міської інфраструктури – 2» – 2,08 млрд грн [44].

На кінець хотілося б окремо звернути увагу на деякі питання надання та порядку використання субвенцій у період дії воєнного стану. Протягом 2022 р. двічі були внесені зміни у Постанову Кабінету Міністрів «Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану» від 11 березня 2022 р. № 252. Ці зміни стосувалися наступних питань:

- військові адміністрації населених пунктів, обласні, районні, з-поміж іншого, можуть приймати рішення (кожна із сторін) про передачу коштів у вигляді міжбюджетного трансферту до відповідного місцевого

бюджету, здійснювати розподіл та перерозподіл обсягів трансфертів з державного та місцевих бюджетів місцевим бюджетам, а також затверджувати місяцеві бюджети, які складені місцевими фінансовими органами;

- проект рішення місцевої ради, військової адміністрації про передачу коштів у вигляді міжбюджетного трансферту до відповідного місцевого бюджету іншої області та/або м. Києва в обов'язковому порядку підлягає погодженню Міністерством фінансів України, шляхом надання відповідного листа. Виняток – міжбюджетні трансферти, визначені пп. 1, 4 ч. 2 ст. 101 БК України, зокрема субвенції на утримання об'єктів спільного користування чи ліквідацію негативних наслідків діяльності об'єктів спільного користування та субвенції на виконання інвестиційних проектів, у тому числі на будівництво або реконструкцію об'єктів спільного користування;

- скасування тимчасового непроведення перевірок Державною аудиторською службою України щодо виконання місцевих бюджетів та зупинення розпочатих перевірок (вилучено п. 2 постанови № 252, що означає відновлення перевірок) [16].

Окрім того, урядом на 2023 р. було встановлено розподіл субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам на реалізацію проектів в рамках:

- «Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на реалізацію проектів у рамках Надзвичайної кредитної програми для відновлення України»;

- «Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на реалізацію проектів у рамках Програми з відновлення України»;

- «Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами».

Отже, враховуючи вищевикладене можна зробити висновок, що

субвенцією є цільова і безповоротна (за умови дотримання цільового призначення коштів) грошова допомога, яка виділяється із загального, резервного або спеціального фонду державного бюджету. Залежно від джерела фінансування вона поділяється на: освітню, медичну, інфраструктурну субвенцію тощо. При цьому найбільших обсягів коштів відводиться саме освітній субвенції.

За весь період війни були внесені численні зміни до вітчизняного законодавства щодо умов надання та порядку використання субвенцій як суттєвої державної допомоги. Ці зміни у більшості стосуються об'єктів фінансування, сум розподілених коштів та їх розпорядників. Однак, незважаючи на оперативність реагування уряду на потреби громад є певні не доопрацювання у питанні надання і використання такого виду міжбюджетних трансфертів як субвенцій.

Висновки до Розділу 2

Нормативно-правове регулювання інституту місцевих податків, зборів та субвенцій представляє собою сукупність численних правових документів, ключовими з яких є: Конституція України, ПК України та БК України, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». Сьогодні вітчизняна нормативна база у сфері місцевого оподаткування та надання субвенцій в умовах воєнного стану та надскладної економічної ситуації в більшості регіонах нашої держави активно адаптується до норм законодавства Європейського Союзу.

Місцеві податки і збори, як важлива складова фінансового забезпечення територіальних громад, займають вагоме місце у наповненні місцевих бюджетів. Порядок встановлення й умови справлення цих платежів закріплені у ПК України, з яких єдиний податок складає майже половину

податкових надходженнях до місцевих бюджетів. Місцеві збори становлять незначну частку в сумі податкових надходжень до місцевих бюджетів, але незважаючи на це, вони все одно залишаються одними із джерел доходів місцевих бюджетів в умовах війни.

Субвенцією є цільова і безповоротна грошова допомога державного бюджету бюджетам громад, яка залежно від джерела фінансування поділяється на: освітню, медичну, інфраструктурну тощо. За весь період війни були внесені численні зміни до вітчизняного законодавства щодо умов надання та порядку використання субвенцій як суттєвої державної допомоги. Ці зміни у більшості стосуються об'єктів фінансування, сум розподілених коштів та їх розпорядників.

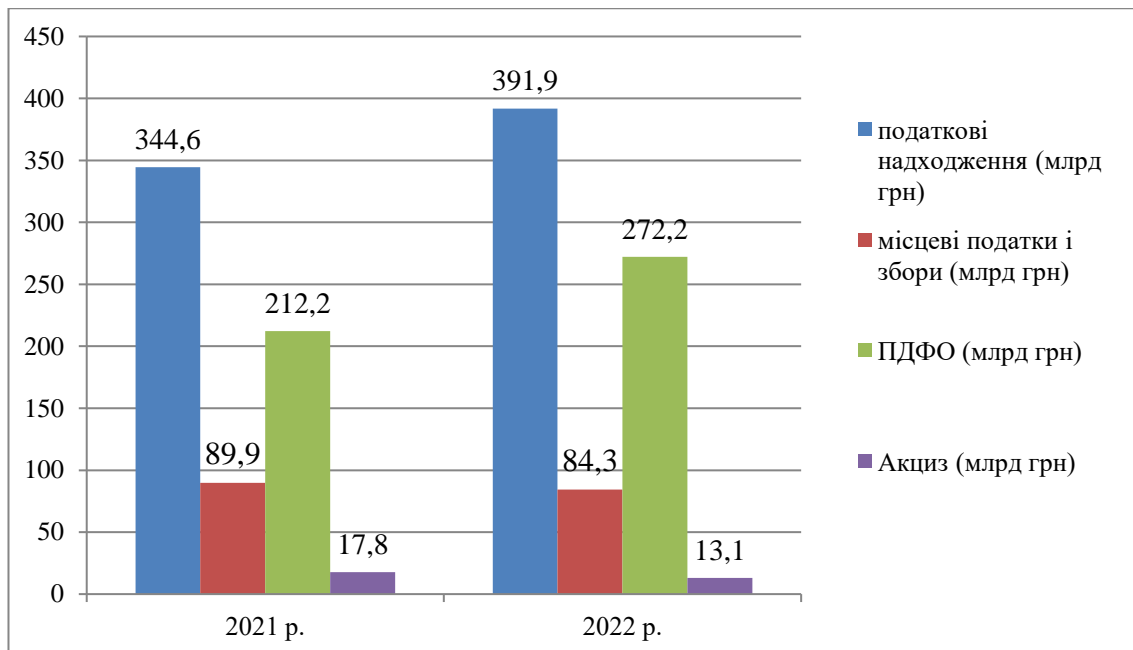
РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ЗБІЛЬШЕННЯ ЧАСТКИ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ, ЗБОРІВ ТА СУБВЕНЦІЙ У НАПОВНЕННІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

3.1. Нарощування фіскальних можливостей місцевих податків і зборів у період воєнного та післявоєнного стану в Україні

Сьогодні місцеві податки і збори виступають основним джерелом доходів місцевих бюджетів, оскільки формують значні об'єми їх власних коштів. Це твердження особливо актуальне в умовах війни в Україні, коли динаміка податкових надходжень до місцевих бюджетів у порівнянні із минулими роками є не дуже втішною, про що мова більш докладно йшла у попередньому розділі. І хоча в останні роки фіскальні можливості місцевого оподаткування суттєво зросли, проте залишається високою залежність формування податкових надходжень бюджетів громад від загальнодержавних податків і зборів. Крім того, відзначається негативна тенденція до зниження питомої ваги місцевих податків і зборів у власних коштах за два останні роки (див. Рис. 3.1 та Додаток В) [2].

Слід зазначити, що на рівень надходжень за загальнодержавними податками і зборами місцеві органи влади практично не мають впливу, на відміну від можливості впливу на надходження за місцевими податками і зборами. Оскільки, відповідно до податкового законодавства місцеві ради мають право лише встановлювати ставки за місцевими податками і зборами в межах, визначених ПК України, а перелік місцевих податків і зборів є вичерпним й обмеженим.

Рис. 3.1. Динаміка надходжень до місцевих бюджетів за видами податкових надходжень за 2021–2022 р.

Вважаємо, що обмеження податкових повноважень органів місцевого самоврядування лише правом визначати ставки оподаткування в установлених межах не забезпечує достатнього обсягу власних податкових надходжень до бюджетів та обмежує можливості вирішення місцевих справ і задоволення потреб територіальних громад. Тому було б доцільно на законодавчому рівні розширити перелік місцевих податків і зборів та надати право місцевим радам запроваджувати у межах затвердженого переліку відповідні обов'язкові платежі та самостійно встановлювати їх ставки. У такий спосіб, органи місцевого самоврядування зможуть розробляти власну фіскальну політику з огляду на специфіку територій та рівень їх соціально-економічного розвитку, необхідність стимулювання або стримування відповідної діяльності.

Зниження в останні роки фіскальних можливостей місцевих податків і зборів свідчить про недоліки системи їх адміністрування. Зокрема, сьогодні залишається не вирішеною проблема доступу органів місцевого самоврядування до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, незабезпечення наповнення цього реєстру наявними об'єктами нерухомості,

не надсилання податковими органами ФОП податку на нерухомість, відмінній від земельної ділянки, податкового повідомлення-рішення про нарахування і сплату цього податку, відсутність важелів впливу місцевих органів влади на платників місцевих податків щодо повноти та своєчасності їх сплати. До речі, продуктивність використання коштів, виділених із бюджету на виконання податковими органами їх повноважень також впливає на рівень фіскального потенціалу місцевих податків і зборів [10, с. 265].

Переконані, що на рівень фіскальних можливостей місцевих податків і зборів впливає і розміри ставок оподаткування. Так, наприклад, сплата податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, здійснюється за низькими ставками. Циклічність економічного розвитку не має на цей податок такого безпосереднього впливу, як вплив на загальнодержавні податки [64, с. 87]. Водночас сучасні реалії економічного становища домогосподарств свідчать про те, що саме низька платоспроможність домогосподарств та підвищення тарифів на комунальні послуги змушують органи місцевого самоврядування затверджувати ставки цього податку на мінімальному рівні. Тому, вважаємо, що лише за умови зростання показників добробуту населення доцільно підвищувати податкові ставки за цим податком, при цьому враховуючи вартість майна, що має оподатковуватися.

Щодо земельного податку, то зростання надходжень за ним значною мірою залежить від стану обліку прав на землю, розмежування прав на землю між державою і громадами. На наш погляд, у цій сфері необхідно проводити повну інвентаризацію землі, здійснювати дієвий контроль за державною реєстрацією прав на земельні ділянки їх власниками та фактичними користувачами, передавати землі з державної власності в комунальну. На жаль, поки йде війна в Україні питання рівня фіскальних можливостей такого податку є не актуальним.

Велике значення у власних податкових надходженнях місцевих бюджетів України має відігравати туристичний збір. На жаль, сьогодні цей податок має низькі фіскальні можливості у зв'язку із військовою агресією

Росії, але зі значним потенціалом у післявоєнний період в Україні з огляду на позитивну динаміку його надходжень у довоєнні роки. Відзначимо, що згідно із Розпорядженням уряду «Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року», планується до 2026 р.: збільшити потік іноземних туристів у 2,5 рази порівняно з 12,9 млн. осіб у 2015 р., збільшити потік внутрішніх туристів у 5 разів порівняно з 357 тис. осіб у 2015 р. [54]. До речі, в розвинених європейських країнах туристична діяльність формує до 10% сукупного ВВП країн Європейського Союзу, кількість робочих місць у сфері туризму і в інших сферах, пов'язаних із ним, становить 11% [17, с. 148].

З огляду на те, що туристичний збір належить до місцевих зборів та є джерелом поповнення доходів місцевих бюджетів, саме громади отримують відповідні вигоди від розбудови туристичної діяльності, причому не тільки з точки зору сплати туристичного збору. Так, згідно з розрахунками експертів, 26 туристів створюють 1 робоче місце, що означає відрахування із заробітних плат у вигляді податку на доходи фізичних осіб до місцевих бюджетів [59].

Ми переконані, що саме туристичний збір з-поміж інших місцевих податків і зборів має найбільші фіскальні можливості у післявоєнний період в Україні, оскільки із закінченням війни та забезпеченням безпеки перебування цивільних осіб на окремих територіях нашої держави, розбудови туристичних об'єктів та розробки нових суттєво збільшить потік іноземних туристів. Це, у свою чергу, призведе до збільшення кількості робочих місць і, відповідно, зростання об'ємів надходжень до бюджетів громад від сплати податку на доходи фізичних осіб та єдиного податку.

Враховуючи зазначене, вважаємо за доцільне на законодавчому рівні закріпити норми щодо розміщення органами місцевого самоврядування інформації про податкових агентів з туристичного збору на офіційному веб-сайті. З метою досягнення результативності варто запровадити правило, відповідно до якого внесення туристичного агента до цього переліку є дозволом для розміщування останнім інформації про надання туристичних послуг на різних інформаційних площадках, зокрема в мережі Інтернет. У

свою чергу, органи місцевого самоврядування можуть укласти відповідні угоди з адміністраторами або власниками інформаційних чи рекламних інтернет-сайтів про розміщення інформації про туристичних агентів виключно за умови, що вони є в переліку податкових агентів на сайтах органів місцевого самоврядування [10, с. 267].

Таким чином, місці податки і збори відіграють важливу роль у наповненні дохідної частини бюджетів громад. При цьому сьогодні питання нарощування фіскальних можливостей цих податкових платежів набуває особливої актуальності, оскільки спостерігається зменшення об'ємів податкових надходжень до місцевих бюджетів (недоотримання запланованих коштів від сплати деяких видів місцевих податків і зборів). З метою вирішення вказаної проблеми і, відповідно, нарощування фіскальних можливостей місцевих податків і зборів у період воєнного та післявоєнного стану в Україні необхідно:

- розширити перелік місцевих податків і зборів із правом місцевих рад самостійно обирати з цього переліку найбільш доцільні для їх території податкові платежі;
- переглянути розмір податкової ставки податку на землю, як одного із основних податкових джерел наповнення дохідної частини місцевих бюджетів;
- розширити об'єкт оподаткування транспортного податку і включити до нього інші види транспортних засобів (літаки, яхти тощо);
- модернізувати податкові інструменти такі, як податкові канікули, податковий кредит, з метою залучення якомога більше інвесторів;
- здійснювати ефективне управління комунальним майном і земельними ресурсами, що належать громадам;
- сприяти провадженню підприємницької діяльності на території громад, шляхом популяризації їх інвестиційного потенціалу і ресурсів, усунення адміністративно-організаційних бар'єрів, котрі обмежують можливості відкриття нових об'єктів підприємництва (малого та середнього).

3.2. Імплементация іноземного досвіду надання субвенцій бюджетам громад)

В останні роки для України досить актуальним є питання імплементации іноземного досвіду щодо формування дохідної частини місцевих бюджетів. Адже бюджетно-податкова система є однією із головних складових стратегічного соціально-економічного розвитку будь-якої країни. Тим більш, коли мова йде про податки, збори та міжбюджетні трансферти, котрі є основою фінансової незалежності органів місцевого самоврядування.

Для більшості іноземних країн характерним є високий ступінь самостійності функціонування не лише національних систем місцевого оподаткування, а і міжбюджетних відносин, що наразі не є абсолютно характерним для української системи, навіть незважаючи на обраний нашою державою напрям бюджетно-податкової децентралізації.

Закордоном, як в Україні, субвенції у вигляді міжбюджетних трансфертів надаються з метою:

- коригування вертикальних і горизонтальних фіскальних дисбалансів і розривів. Інакше кажучи здійснення фінансового вирівнювання та покриття фіскального розриву між потребами у видатках і плановими обсягами закріплених доходів місцевих бюджетів;
- фінансування, компенсації витрат (втрат) місцевих бюджетів, пов'язаних із реалізацією загальнодержавної політики;
- виправлення зовнішніх ефектів, що виникають при наданні різного роду суспільних послуг або впливають на якість цього процесу, для компенсації органам місцевого самоврядування витрат на такі послуги, надання яких здійснює позитивний чи негативний вплив на рівень життя в громадах та їх розвиток;
- забезпечення управлінської гнучкості і фінансової автономності органів місцевого самоврядування, зниження рівня адміністративного

контролю пріоритетів витрачання коштів бюджетів громад з боку держави;

- забезпечення ефективності фінансового управління на місцевому рівні, шляхом стимуляції діяльності органів місцевого самоврядування у сфері бюджетно-податкового менеджменту;

- сприяння гнучкості реалізації макроекономічної й соціальної політики центрального уряду через використання окремих видів міжбюджетних трансфертів чи їх комбінацій [6, с. 289-290].

В зарубіжних країнах субвенції як міжбюджетні вирівнюючі трансферти забезпечують:

- по-перше, економічну ефективність – означає, що органи місцевого самоврядування повинні якнайкраще надавати бюджетні послуги. Це досягається, насамперед, за рахунок забезпечення стабільності й прозорості методики розподілу державної фінансової допомоги, а також її широкого цільового характеру, що дає змогу самоврядним органам влади приймати рішення відповідно до реальних потреб й інтересів населення громад;

- по-друге, територіальну справедливість – означає, що максимально забезпечується рівний доступу населення громад до базового обсягу основних послуг не лише в межах конкретної громади, а й на всій території держави;

- по-третє, відповідальне управління суспільними фінансами – означає, що відбувається постійне заохочення проведення раціональної та підзвітної бюджетно-податкової політики на регіональному та центральному рівнях [3, с. 6].

В іноземних країнах надання субвенцій регулюється спеціальними нормативно-правовими актами. Наприклад, у Франції основні види субвенцій визначаються спеціальними законами, зведеними в Адміністративний кодекс місцевого самоврядування, Кодекс комун тощо. У Німеччині види такої грошової допомоги закріплені в Основному законі (Фінансовій конституції), а механізм їх надання – у спеціальних нормативно-правових актах

(наприклад, закони «Про вирівнювання різної економічної сили земель» та «Про окремі види грошових виплат, віднесених до спеціальної компетенції»).

Цікавим прикладом щодо врегулювання питань посилення фінансової бази бюджетів громад на засадах перерозподілу ресурсів є Італія, чия бюджетна система, як і в Україні, жорстко централізована. Так, для підвищення економічної самостійності місцевих бюджетів у Італії було прийнято низку законів так званого фіскального федералізму. Приміром, трансферти місцевим бюджетам було «заморожено», а самоврядним органам влади було запропоновано запровадити нові місцеві податки і збори або вдосконалити старі [70].

В унітарних державах (наприклад, Нідерланди, Італія) частка субвенцій у міжбюджетних трансфертах зазвичай набагато більша, ніж у федеративних країнах (наприклад, США, Німеччина). Зазначене доводить, що в перших вищий рівень перерозподілу фінансових ресурсів між регіонами, ніж в інших, а також відображає міру фінансової централізації в бюджетній системі [34, с. 162].

Види субвенцій відрізняються по країнах за ступенем децентралізації національної бюджетно-податкової системи, обсягом повноважень місцевих органів влади, вибором між економічною ефективністю й соціальною справедливістю, масштабами регіональної асиметрії, державним устроєм тощо. Однак, спільним у наданні субвенцій є те, що органи державної влади не застосовують прямих методів контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування щодо використання коштів державної фінансової підтримки, яка спрямовується на задоволення конкретних, законодавчо визначених потреб (наприклад, у Швеції, Німеччині) [21, с. 67].

Наприклад, у США державна фінансова допомога (субвенції) надається бюджетам нижчих рівнів у вигляді:

- грошових трансфертів, які мають цільовий характер і менш вузьке спрямування;
- цільових трансфертів, що надають більшу самостійність

місцевим органам влади при визначенні способу використання таких коштів;

- вузько цільових трансфертів, що надаються на чітко визначені цілі з дотриманням таких правил: 1) на основі формули, яка затверджена в законодавчому чи адміністративному порядку з урахуванням різних статистичних показників; 2) на конкурсній основі під конкретні проекти; 3) із поєднанням формули та проекту [27, с. 82].

У свою чергу, в Канаді існують два види субвенцій із федерального бюджету: грошові субвенції і податкові субвенції. Обсяг субвенцій і методика їх розподілу встановлюються строком на 5 років, а перерахування здійснюються на щорічній основі. Федеральний уряд Канади передає субвенції провінціям за такими основними програмами:

1) зв'язані цільові субвенції на охорону здоров'я й соціальну допомогу;

2) програма вирівнювання – спрямована на вирівнювання менш забезпечених провінцій. Тобто субвенцію отримує та провінція, бюджетний потенціал якої є нижчим від стандартного;

3) програма територіального фінансування – здійснюється з метою підвищення бюджетної забезпеченості територій і їх захисту від суттєвого зменшення власних доходів. У межах цієї програми спеціальна субвенція надається північним територіям, які відрізняються від провінцій тим, що в них видатки на надання бюджетних послуг значно вищі, слабо розвинута податкова база та високі темпи зростання кількості населення;

4) інші програми (наприклад, програма субсидій) [27, с. 82-83].

Окремо хотілося б зазначити, що внаслідок глобальної фінансової кризи в більшості країн світу, диспропорцій у розвитку окремих територій, низької щільності населення тощо, постала потреба в проведенні або принаймні плануванні структурних реформ міжбюджетних відносин з метою пошуку нових інструментів наповнення місцевих бюджетів. Однією із таких реформ була реформа системи міжбюджетних трансфертів. Так, наприклад, у Чехії, крім реформування бюджетно-податкової системи, що мало на меті забезпечення ефективного вирівнювання фіскальних дисбалансів, було

збільшено обсяг фінансування повноважень, делегованих органам місцевого самоврядування, для того щоб зменшити фінансовий диспаритет (нерівність, порушення еквівалентності, рівної вигоди у фінансових відносинах) між величиною витрат на реалізацію делегованих цим органам повноважень та розміром трансфертів, які надаються центральним урядом для цих потреб. У свою чергу, уряд Фінляндії у 2012 р. оголосив про намір реформувати систему міжбюджетних трансфертів, але відповідної програми розроблено так і не було. Натомість, у Великобританії було проведено скорочення бюджетних видатків, у результаті чого органи місцевого самоврядування отримали безпрецедентні повноваження, можливість гнучко їх реалізувати та більший контроль над бюджетними ресурсами. Використання субвенцій було обмежено, крім субвенцій у сфері базової середньої освіти та охорони здоров'я. Бюджетні процедури також було спрощено й оптимізовано шляхом запровадження умовних субвенцій загального призначення на основі спеціальної формули [21, с. 68].

Отже, узагальнюючи вищевикладене можна підсумувати, що надання субвенцій бюджетам громад у більшості країн світу регулюється внутрішніми спеціальними нормативними актами. Кожна держава самостійно виділяє окремі види субвенцій, встановлює порядок, умови та обсяги їх надання, в залежності від обсягу повноважень місцевих органів влади, вибору між економічною ефективністю й соціальною справедливістю, масштабів регіональної асиметрії, державного устрою тощо. Для більшості іноземних країн характерним є високий ступінь самостійності функціонування міжбюджетних відносин, що наразі не є абсолютно властивим для української системи, навіть незважаючи на обраний нашою державою напрям бюджетно-податкової децентралізації.

Відповідно спираючись на іноземний досвід надання субвенцій бюджетам громад пропонуємо збільшити фінансову самостійність місцевих бюджетів шляхом зміцнення їх дохідної бази та стимулювання органів місцевого самоврядування до ефективного бюджетно-податкового

управління. Окрім цього, необхідно зменшити державно-адміністративний контроль і нагляд за використанням субвенцій органами місцевого самоврядування, запровадити більш гнучкий підхід до субвенцій як цільового виду державної грошової допомоги (розширити можливості використання субвенцій не за цільовим призначенням). При цьому органи місцевого самоврядування повинні усвідомлювати власну відповідальність за використання коштів, що були наданні бюджетам громад у вигляді субвенцій та докладати максимальних зусиль для реалізації цілей, на які такі кошти були виділені.

Висновки до Розділу 3

Місцеве оподаткування відіграє важливу роль у наповненні дохідної частини бюджетів громад. При цьому сьогодні питання нарощування фіскальних можливостей місцевих податків і зборів набуває особливої актуальності, оскільки спостерігається зменшення об'ємів податкових надходжень до місцевих бюджетів (недоотримання запланованих коштів від сплати деяких видів місцевих податків і зборів). З метою вирішення вказаної проблеми і, відповідно, нарощування фіскальних можливостей місцевих податків і зборів у період воєнного та післявоєнного стану в Україні необхідно здійснювати ряд заходів нормативного, організаційного та економічного характерів.

У більшості країн світу надання субвенцій бюджетам громад регулюється внутрішніми спеціальними нормативними актами. Кожна держава самостійно виділяє окремі види субвенцій, встановлює порядок, умови та обсяги їх надання, в залежності від обсягу повноважень місцевих органів влади, вибору між економічною ефективністю й соціальною справедливістю, масштабів регіональної асиметрії, державного устрою тощо.

Для більшості іноземних країн характерним є високий ступінь самостійності функціонування міжбюджетних відносин, що наразі не є абсолютно властивим для української системи, навіть незважаючи на обраний нашою державою напрям бюджетно-податкової децентралізації. Все це можна імплементувати в Україні з метою збільшення частки субвенцій у наповненні місцевих бюджетів на сучасному етапі.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі досліджено державне регулювання місцевих податків, зборів та субвенцій як вагомих джерел доходів місцевих бюджетів в умовах війни в Україні. Отриманні результати в процесі дослідження дають змогу сформулювати такі висновки і пропозиції:

1. На сьогодні у наукових публікаціях відсутні однозначні погляди на трактування і формулювання таких понять як: «місцевий податок», «місцевий збір», «місцевий бюджет», «субвенція», водночас містяться описи притаманних їм рис. У свою чергу, чинне законодавство містить чітке визначення вказаних термінів, хоча і простежується певна невідповідність, що, на наш погляд, не впливає на їх практичне застосування.

Місцеве оподаткування та надання субвенцій бюджетам громад ґрунтуються на загальних та спеціальних принципах, що закріплені у вітчизняному законодавстві та описані у різних наукових працях. Це такі спільні принципи як: законність, економічна доцільність, ефективність, рівність, соціальна справедливість, стабільність і гнучкість та оперативність.

2. Нормативно-правове регулювання інституту місцевих податків, зборів та субвенцій представляє собою сукупність численних правових документів, ключовими з яких є: Конституція України, ПК України та БК України, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». Сьогодні вітчизняна нормативна база у сфері місцевого оподаткування та надання субвенцій в умовах воєнного стану та надскладної економічної ситуації в більшості регіонах нашої держави активно адаптується до норм законодавства Європейського Союзу. Завдяки оперативній та злагодженій роботі парламенту та уряду України було прийнято ряд важливих законодавчих та підзаконних актів, що дозволяють надавати громадянам реальну державну та регіональну фінансово-економічну підтримку.

3. Місцеві податки і збори, як важлива складова фінансового

забезпечення територіальних громад, займають вагоме місце у наповненні місцевих бюджетів. Хоча за час війни в Україні ситуація змінилася і громади недотримують тієї частки доходів від їх сплати, як це було у довоєнний період. Порядок встановлення й умови справлення цих платежів закріплені у ПК України, з яких єдиний податок складає майже половину податкових надходженнях до бюджетів громад. Місцеві збори становлять незначну частку в сумі податкових надходжень до місцевих бюджетів, але незважаючи на це, вони все одно залишаються одними із джерел доходів місцевих бюджетів в умовах війни.

4. Субвенцією є цільова і безповоротна (за умови дотримання цільового призначення коштів) грошова допомога, яка виділяється із загального, резервного або спеціального фонду державного бюджету. Залежно від джерела фінансування вона поділяється на: освітню, медичну, інфраструктурну субвенцію тощо. При цьому найбільших обсягів коштів відводиться саме освітній субвенції.

За весь період війни були внесені численні зміни до вітчизняного законодавства щодо умов надання та порядку використання субвенцій як суттєвої державної допомоги. Ці зміни у більшості стосуються об'єктів фінансування, сум розподілених коштів та їх розпорядників. Однак, незважаючи на оперативність реагування уряду на потреби громад є певні не доопрацювання у питанні надання і використання такого виду міжбюджетних трансфертів як субвенцій. Враховуючи це, ми пропонуємо:

- на законодавчому рівні закріпити вичерпний перелік критеріїв оцінки проектів, які плануються профінансувати за рахунок субвенцій;
- запровадити прозорі та зрозумілі механізми розподілу субвенцій між бюджетами громад за видами та за обсягами коштів;
- запровадити громадські обговорення щодо визначення об'єктів, які мають і можуть бути профінансовані за рахунок субвенцій;
- проводити аудити ефективності витрачання коштів субвенцій та забезпечити їх незалежність й об'єктивність.

5. Місці податки, збори і субвенції відіграють важливу роль у наповненні дохідної частини бюджетів громад України. Однак, сьогодні спостерігається низький рівень фіскальних можливостей місцевих податків і зборів, нераціональне та нецільове використання субвенцій, що у підсумку призводить до зменшення їх частки у наповненні місцевих бюджетів. Така ситуація є неприпустимою в умовах війни та у післявоєнний період, коли необхідно активно відбудовувати постраждалі від військових дій регіони країни. З метою вирішення вказаної проблеми та враховуючи іноземний досвід пропонуємо:

- розширити перелік місцевих податків і зборів із правом місцевих рад самостійно обирати з цього переліку найбільш доцільні для їх території податкові платежі;
- переглянути розмір податкової ставки податку на землю, як одного із основних податкових джерел наповнення дохідної частини місцевих бюджетів;
- розширити об'єкт оподаткування транспортного податку і включити до нього інші види транспортних засобів;
- модернізувати податкові інструменти такі, як податкові канікули, податковий кредит, з метою залучення якомога більше інвесторів;
- здійснювати ефективне управління комунальним майном і земельними ресурсами, що належать громадам;
- сприяти провадженню підприємницької діяльності на території громад, шляхом популяризації їх інвестиційного потенціалу і ресурсів, усунення адміністративно-організаційних бар'єрів, котрі обмежують можливості відкриття нових об'єктів підприємництва (малого та середнього);
- збільшити фінансову самостійність місцевих бюджетів шляхом зміцнення їх дохідної бази та стимулювання органів місцевого самоврядування до ефективного бюджетно-податкового управління;
- зменшити державно-адміністративний контроль і нагляд за використанням субвенцій органами місцевого самоврядування, запровадити

більш гнучкий підхід до субвенцій як цільового виду державної грошової допомоги (розширити можливості використання субвенцій не за цільовим призначенням);

- підвищити відповідальність органів місцевого самоврядування за використання коштів, що були наданні бюджетам громад у вигляді субвенцій та реалізації цілей, на які такі кошти були виділені.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз виконання місцевих бюджетів за 2022 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/en/news/16105#:~:text=>
2. Аналіз виконання місцевих бюджетів за I квартал 2023 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/news/16638>.
3. Андрущенко В.Л. Міжбюджетні відносини в Україні та міжнародний досвід / В.Л. Андрущенко // Збірник наукових праць Ірпінської фінансово-юридичної академії. – 2013. – № 2. – С. 5-10.
4. Бабін І.І. Функціональний підхід до систематизації елементів юридичної конструкції податку / І.І. Бабін // Право України. – 2007. – № 5. – С. 69-73.
5. Башняк О.С. Принципи оподаткування та їх реалізація у податковому законодавстві України: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / О.С. Башняк; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2005. – 20 с.
6. Бланкарт Ш. Державні фінанси в умовах демократії. Вступ до фінансової науки / Ш. Бланкарт; за ред. В.М. Федосова; пер. з нім. – К.: Либідь, 2000. – 654 с.
7. Борисенко В.В. Принципи адміністрування місцевих податків і зборів / В.В. Борисенко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2014. – № 10-1. – Т. 1. – С. 89-91.
8. Бюджетний кодекс України: Закон України від 8 липня 2010 р. № 2456-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 50-51. – Ст. 572.
9. Верховна Рада України скасувала податкові пільги для бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/news/16825>.
10. Волкова О.Г. Фіскальна ефективність місцевого оподаткування в Україні / О.Г. Волкова // Гроші, фінанси і кредит. – 2019. – Вип. 28. – С. 263-269.
11. Волохова І.С. Місцеве оподаткування: реалізація загальних

принципів / І.С. Волохова // Економіка України. – 2014. – № 12. – С. 74-86.

12. Головашевич О.О. Правове регулювання оподаткування доходів фізичних осіб в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / О.О. Головашевич. – Х., 2007. – 193 с.

13. Деякі питання забезпечення житлом деяких категорій осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, а також членів їх сімей: Постанова Кабінету Міністрів України від 24 березня 2023 р. № 265 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265-2023-%D0%BF#Text>.

14. Деякі питання надання медичної субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 січня 2015 р. № 11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11-2015-%D0%BF#Text>.

15. Деякі питання надання освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам: Постанова Кабінету Міністрів України від 14 січня 2015 р. № 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/6-2015-%D0%BF#Text>.

16. Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів від 11 березня 2022 р. № 252 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/252-2022-%D0%BF#Text>.

17. Дяченко П.В. Перспективи розвитку туризму в Україні / П.В. Дяченко, В.І. Драчук // Сучасні проблеми і перспективи економічної динаміки: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Умань, 30 листопада – 1 грудня 2017 р.). – 2017. – С. 147-151.

18. Єфремова І.І. Місцеві бюджети та бюджети місцевого самоврядування: проблеми правового визначення / І.І. Єфремова // Форум права. – 2019 – №1. – С. 157-161.

19. Кириленко О.П. Місцеві фінанси: Навч. посібник / О.П. Кириленко. – Тернопіль: Астон, 2004 – 140 с.

20. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254/96 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
21. Кузькін Є.Ю. Зарубіжний досвід фіскальної децентралізації: проблеми та шляхи їх розв'язання / Є.Ю. Кузькін, Я.В. Котляревський, О.В. Шишко // Фінанси України. – 2015. – № 12. – С. 63-72.
22. Липко О.Ю. Правове регулювання механізму податку: зміст та складові: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / О.Ю. Липко. – Х., 2013. – 207 с.
23. Лопушинський І.П. Місцеві податки і збори: стан та перспективи зростання / І.П. Лопушинський [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:R3IAe3SDUJ>.
24. Лук'янцев С.О. Ознаки податку: теоретичний та прикладний аспект / С.О. Лук'янцев // Підприємництво, господарство і право. – 2017. – № 9. – С. 160-164.
25. Меліхова Т.О. Проблеми визначення сутності та елементів податку / Т.О. Меліхова // Ефективна економіка. – 2009. – № 4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=91>.
26. Мочерний С.В. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т I / Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2002 – 864 с.
27. Наконечна Г.Я. Зарубіжний досвід міжбюджетних відносин / Г.Я. Наконечна, Я.Л. Лукаш // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2016. – Вип. 2(2). – С. 81-85.
28. Науково-практичний коментар до Податкового кодексу України: в 3 т. / заг. ред. М.Я Азарова. – К.: М-во фінансів України; Нац. ун-т ДПС України, 2010. – 2389 с.
29. Онисько С.М. Податкова система: Підручник. – 4-те вид., вип. і допов. / С.М. Онисько, І.М. Тофан, О.В. Грицина – Львів: «Магнолія 2006», 2008. – 336 с.
30. Павлюк К.В. Формування доходів місцевих бюджетів / К.В. Павлюк // Фінанси України. – 2016. – № 4. – С. 24-37.

31. Перелік легкових автомобілів, які підлягають оподаткуванню транспортним податком // Офіційний сайт Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Vehicles/CalculatePrice?lang=uk-UA>.

32. Письменний В.В. Місцеве оподаткування в умовах реформування податкової системи України: Монографія / В.В. Письменний. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка», 2011. – 196 с.

33. Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13-14, 15-16, 17. – Ст. 112.

34. Полишин Г.А. Місцеві податки та збори в Україні та за кордоном / Г.А. Полишин // Підприємництво, господарство і право. – 2019. – № 4. – С. 162-165.

35. Пришва Н.Ю. Правові проблеми регулювання обов'язкових платежів: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07 / Н.Ю. Пришва. – К., 2004. – 279 с.

36. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей податкового адміністрування податків, зборів та єдиного внеску під час дії воєнного, надзвичайного стану: Закон України від 12 травня 2022 р. № 2260-IX [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2260-20#n5>.

37. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану: Закон України від 3 березня 2022 р. № 2118-IX [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20#n5>.

38. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15 березня 2022 р. № 2120-IX [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>.

39. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших

законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану: Закон України від 24 березня 2022 р. № 2142-IX [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-20#n6>.

40. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо адміністрування окремих податків у період воєнного, надзвичайного стану: Закон України від 1 квітня 2022 р. № 2173-IX [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2173-20#n25>.

41. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо звільнення від сплати екологічного податку, плати за землю та податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, за знищене чи пошкоджене нерухоме майно: Закон України від 11 квітня 2023 р. № 3050-IX [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

42. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15 березня 2022 р. № 2120-IX [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>.

43. Про внесення змін до порядків та умов, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 14 січня 2015 р. № 6 і від 14 лютого 2017 р. № 88: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 березня 2022 р. № 365 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/365-2022-%D0%BF#Text>.

44. Про державний бюджет України на 2023 рік: Закон України від 3 листопада 2022 р. № 2710-IX [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#n172>.

45. Про затвердження Порядку перерахування міжбюджетних трансфертів: Постанова Кабінету Міністрів України від 15 грудня 2010 р. № 1132 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1132-2010-%D0%BF#Text>.

46. Про затвердження Порядку та умов надання субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам на виконання інвестиційних програм (проектів): Постанова Кабінету Міністрів України від 18 травня 2011 р. № 520 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/520-2011-%D0%BF#Text>.

47. Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на фінансування заходів соціально-економічної компенсації ризику населення, яке проживає на території зони спостереження: Постанова Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2012 р. № 91 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/91-2012-%D0%BF#Text>.

48. Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами: Постанова Кабінету Міністрів України від 14 лютого 2017 р. № 88 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/88-2017-%D0%BF#Text>.

49. Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на реалізацію проектів у рамках Програми з відновлення України: Постанова Кабінету Міністрів України від 15 грудня 2021 р. № 1324 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1324-2021-%D0%BF#Text>.

50. Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на проектування, відновлення, будівництво, модернізацію, облаштування, ремонт об'єктів будівництва громадського призначення, соціальної сфери, культурної спадщини, житлово-комунального господарства, інших об'єктів, що мають вплив на життєдіяльність населення: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 червня 2023 р. № 608 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/608-2023-%D0%BF#Text>.

51. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.

52. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні: Закон України від 21 березня 1991 р. № 875-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 21. – Ст. 252.

53. Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва: Указ Президента України від 3 липня 1998 р. № 727 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/727/98>.

54. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80>.

55. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану від 31 січня 2023 р. № 3106-ІХ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41268>.

56. Проскура К.П. Особливості і проблемні аспекти практичного застосування спрощеної системи оподаткування / К.П. Проскура, Л.В. Горбуненко // Економічний аналіз. – 2014. – Т. 17(1). – С. 146-159.

57. Проць Н.В. Сутність та фіскальна роль місцевих податків та зборів в умовах реформування бюджетного та податкового законодавства / Н.В. Проць // Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. – 2016. – Вип. 13. – С. 536-541.

58. Раделицький Ю.О. Місцеві бюджети в умовах поглиблення фінансової децентралізації в Україні: Монографія / Ю.О. Раделицький. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2018. – 312 с.

59. Розвиток туризму в Україні дасть більше робочих місць, ніж промпідприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/2346039-rozvitok-turizmu-v-ukraini-dast-bilse-robocih-misc-niz-prompidpriemstva-seremeta.html>.

60. Романенко О.Р. Фінанси: Підручник. – 4-те вид. / О.Р. Романенко. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 310 с.

61. Савчук В.А. Дуалізм понять «місцеві бюджети» та «місцеві фінанси» / В.А. Савчук // Науково-практичне видання «Незалежний аудитор». – 2016. – № 18. – С. 56-60.

62. Словник фінансово-правових термінів / за заг. ред. д.ю.н., проф. Л.К. Воронової. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Алерта, 2011. – 558 с.

63. Сунцова, О.О. Місцеві фінанси: Навч. посібник / О.О. Сунцова. – К.: ЦУЛ, 2010. – 488 с.

64. Товкун Л.В. Місцеві податки та збори як складові податкової системи України: їх особливості та розвиток / Л.В. Товкун // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – 2015. – Вип. 29. – С. 85-96.

65. Транспортний податок: вибірковий податок на розкіш [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cost.ua/news/727-transportnuu-podatok-vybirkovuu-podatok-na-rozkish/>.

66. Федосов, В.М. Сутність і проблематика бюджетування: українські реалії / В.М. Федосов // Фінанси України. – 2018. – № 1. – С. 3-23.

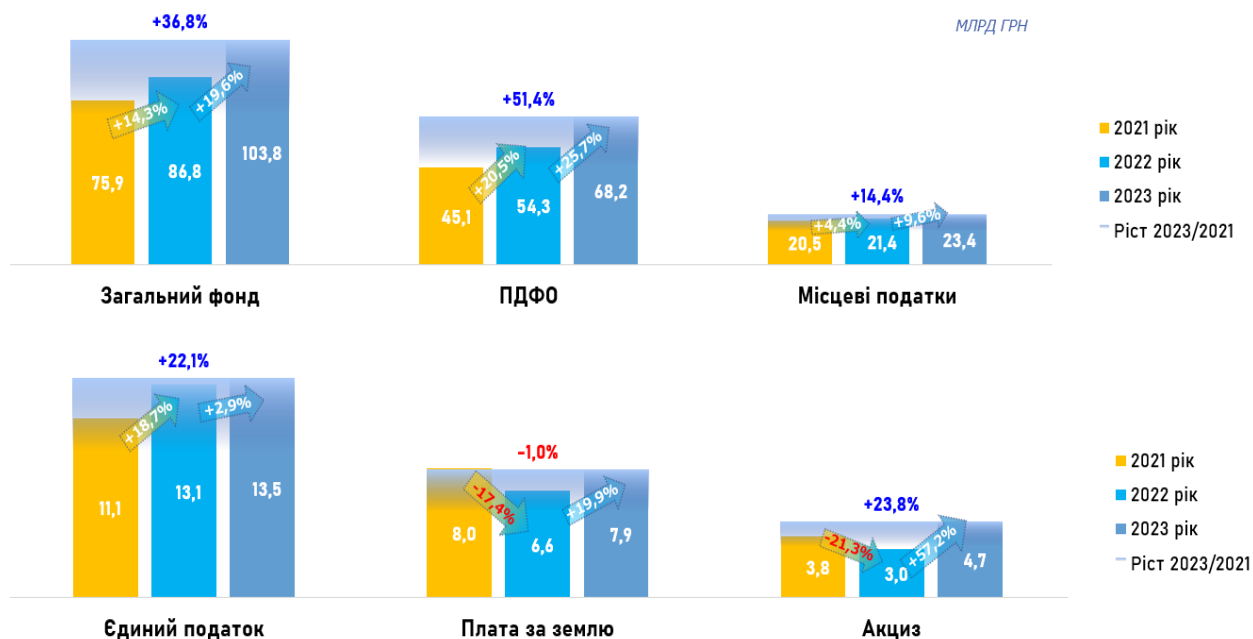
67. Черновська М.М. Виникнення та розвиток місцевого оподаткування / М.М. Чернявська [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:ЕoAmos3ZG-wJ>.

68. Юридична енциклопедія: у 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – Т. 5: П. – К.: Укр. енцикл., 2003. – 736 с.

69. Ясько І.В. Принципи оподаткування / І.В. Ясько // Вісник Нац. університету «Львівська політехніка». – 2015. – № 824. – С. 135-139.

70. Vammalle C. Sub-national Finances and Fiscal Consolidation: Walking on T in Ice / C. Vammalle, C. Hulbert // OECD Regional Development Working Papers. – 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dx.doi.org/10.1787/5k49m8c9kcf3-en>.

Динаміка надходжень до місцевих бюджетів у січні-березні 2021–2023 рр.
(млрд грн/%)

**Умови звільнення від нарахування і сплати податку на нерухоме майно,
відмінне від земельної ділянки**

фізичними особами – за 2021 та 2022 податкові (звітні) роки за об'єкти житлової нерухомості, у тому числі їх частки, що перебувають у власності фізичних осіб, та юридичними особами – з 1 березня 2022 р. по 31 грудня 2022 р. за об'єкти житлової нерухомості, у тому числі їх частки, які перебувають у їх власності, що розташовані на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або на територіях, тимчасово окупованих збройними формуваннями РФ, та за об'єкти житлової нерухомості, що стала непридатною для проживання у зв'язку з військовою агресією РФ проти України

тимчасово, на період з 1.03.2022 р. по 31.12 року, в якому припинено або скасовано воєнний стан, не нараховується та не сплачується податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, за об'єкти нежитлової нерухомості, у тому числі їх частки, що розташовані на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або на територіях, тимчасово окупованих збройними формуваннями РФ. При цьому платники податку – юридичні особи протягом шести календарних місяців після місяця, в якому припинено чи скасовано воєнний стан, мають право подати уточнюючу податкову декларацію, в якій відображаються зміни розміру податкового зобов'язання з податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, за відповідний податковий період. Для платників податку – фізичних осіб контролюючий орган самостійно обчислює податкове зобов'язання за період з 1.01.2022 р. до 1.03.2022 р.

Структура доходів місцевих бюджетів за 2022 р.

